

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2010

Monika BRYCHTOVÁ

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

Dívčí škola v Pelhřimově

Monika Brychtová

Bakalářská práce
2010

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Monika BRYCHTOVÁ**
Osobní číslo: **H07434**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**
Název tématu: **Dívčí škola v Pelhřimově**
Zadávací katedra: **Katedra historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce s názvem „Dívčí škola v Pelhřimově“ bude zaměřena na vývoj obecné a měšťanské školy, která vznikla v roce 1854. V úvodu práce bude stručně vylíčena historie města a systém školství ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století. Dále bude věnována pozornost vnitřní a vnější organizaci školy. Část práce se bude zabývat učitelským sborem a žákyněmi. V závěru práce bude vyložen proces sloučení dívčí a chlapecké školy z roku 1953. Práce bude vycházet z pramenů SOkA Pelhřimov, především školních kronik. Pro obecné nastínění školství bude využita literatura především od J. Cacha, O. Kádnera a J. Šafránka.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Dobiáš J. Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí, díl I.-V.. Pelhřimov: Musejní spolek a Praha ČVA, Academia, 1927-1970. Cach J. Výchova a vzdělání v českých dějinách, díl I.-III. Praha: SPN a UK, 1988-1996. Kádner O. Vývoj a dnešní soustava školství, díl I.-III. Praha: Sfinx a ČOU, 1929-1933. Šafránek. Školy české, díl II. Praha: MČ, 1918. Veselá Z. Vývoj českých škol a učitelského vzdělání. Brno: MU, 1992. Prameny: Státní okresní archiv Pelhřimov

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.
Katedra historických věd

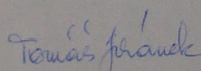
Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2009**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na mojí práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 23. června 2010

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. PhDr. Mileně Lenderové, CSc. za její cenné rady, potřebné připomínky a za umožnění sepsat tuto bakalářskou práci.

Další velký dík patří mé rodině a blízkým, kteří mě plně podporovali a měli se mnou trpělivost.

Poděkovat musím i zaměstnancům SOk Pelhřimov a Muzea Vysočiny Pelhřimov za jejich ochotu i rady.

Klíčová slova:

Pelhřimov – 19. a 20. století – školství – dívčí vzdělání

Anotace:

Bakalářská práce se zabývá obecnou a měšťanskou školou dívčí v Pelhřimově. Pojednává nejen o jejím vzniku a historii, ale i o učitelích a žákyních, kteří jsou s touto školou spojeni. V úvodu práce je zmíněna stručná historie města Pelhřimova a vylíčen vývoj školství od druhé poloviny 19. století do první půle století 20.. Práce se zaměřuje i na problém dívčího a učitelského vzdělání.

Keywords:

Pilgrim – 19th and 20th century – education – girl's education

Title:

This bachelor work is about the general and the middle girl's school in Pilgrim. It discusses not only about development and history of school, but also about teachers and girls who are connected with the school. In this work are the history of Pilgrim and the history of education from the second half 19th century to the first half of the 20th century. The work focuses on the problem of girl's and teache's education.

OBSAH

I. Úvod	1
II. Historie města Pelhřimova	4
II. 1. Nejstarší dějiny Pelhřimova	4
II. 2. Pelhřimov za husitských válek	5
II. 3. Od Trčků po Třicetiletou válku	5
II. 4. Třicetiletá válka	6
II. 5. Královské město v 18. století	6
II. 6. Devatenácté století	7
II. 7. Pelhřimov ve 20. století	8
III. Vývoj školství	10
III. 1. Vývoj školství v českém prostředí v letech 1848-1948	10
III. 1. 1. Školy po roce 1848	10
III. 1. 2. Hasnerova reforma	11
III. 1. 3. První polovina 20. století	11
III. 2. Dívčí vzdělání	13
III. 3. Vývoj školství v Pelhřimově a jeho okolí	15
IV. Vznik a vývoj dívčí školy	19
IV. 1. Vznik školy a její vývoj do první světové války	19
IV. 2. Dívčí škola v meziválečném období a v průběhu světových válek	21
IV. 3. Dívčí škola od poválečného vývoje po sloučení	24
IV. 4. Školní slavnosti	24
IV. 5. Dobrodinci školy	28
V. Učitelství sbor	29
V. 1. Vzdělávání učitelů ve 2. polovině 19. a 1. polovině 20. století	29
V. 2. Učitelství platy	31
V. 3. Učitelství sbor dívčí školy	32
V. 4. Nejvýznamnější učitelé dívčí školy	33
V. 4. 1. Josef Dobiáš	34
V. 4. 2. Marie Jelínková	35
V. 4. 3. Karel Křivanec	35

VI. Žákyně školy	37
VI. 1. Vyučování	37
VI. 2. Učební osnovy a rozvrhy žákyň	37
VI. 2. 1. Učební osnovy na obecné škole	37
VI. 2. 2. Učební osnovy na měšťanské škole	39
VI. 3. Žákyně dívčí pelhřimovské školy	41
VI. 3. 1. Vývoj počtu žákyň na obecné i měšťanské škole	41
VI. 3. 2. Činnosti žákyň	42
VI. 3. 3. Dorost Československého Červeného kříže	43
VII. Školní budova	45
VII. 1. První stěhování školy	45
VII. 2. Stavba nové školní budovy	45
VIII. Organizace vzniklé při dívčí škole	48
VIII. 1. Opatrovna	48
VIII. 2. Polévkový ústav	50
VIII. 3. Odborná rodinná škola	51
VIII. 3. 1. Vznik odborné rodinné školy v Pelhřimově	51
VIII. 3. 2. Přehled učebních předmětů a týdenních hodin	53
IX. Závěr	55
Seznam použitých pramenů a literatury	56
Seznam příloh	58
Přílohy	59
Resumé	67

I. Úvod

V předkládané práci s názvem „Dívčí škola v Pelhřimově“ se hodlám zabývat obecnou a měšťanskou školou dívčí. Tato škola existovala v letech 1854 až 1953. Nechci popisovat pouze její vznik a vývoj, ale i její součásti. Jako byli její učitele, žákyně a instituce, které byly pod správou této školy.

Práce je členěna do několika kapitol. V úvodní kapitola této práce popisuje historii města Pelhřimova. na několika stránkách jsou chronologicky vylíčeny hlavní dějiny tohoto královského města od počátečního osidlování až po události 20. století.

Další kapitola má název „Vývoj školství“ a je rozdělena do třech podkapitol. V první podkapitole je shrnut vývoj školství v letech 1848-1948. Je tu tedy rozepsáno především školství za Bachova absolutismu, Protektorátu Čechy a Morava i změny, které přinesla Hasnerova reforma. Na tuto část navazuje vylíčení problému dívčího vzdělání. Poslední podkapitolou je Vývoj školství a škol na Pelhřimovsku.

Po tomto úvodu již následuje samostatné zkoumání dívčí školy. Je tu popsán vznik a vývoj školy, její školní slavnosti a dobrodinci. Několik stran je věnováno učitelům, kteří na škole působili, ale i jejich vzdělání a platové ohodnocení.

Následující kapitola je o žákyních školy. Je tu popsán vývoj jejich počtu, ale i učební osnovy a rozvrhy hodin. Krátce se zde věnují i jejich vedlejší činnosti, jako byly divadelní představení či Dorost Československého Červeného kříže.

Důležitou součástí každé školy je i její školní budova, o které bude v práci samostatná kapitola.

Závěr práce se bude věnovat institucím, které při dívčí škole vznikly. Jedná se o Městskou opatrovnu, Polévkový ústav a Odbornou školu rodinnou.

Toto téma není nikde uceleně zpracované. Existuje několik článků o pelhřimovském školství, avšak žádný z nich nepojednává o nějaké samostatné pelhřimovské škole.

Z těchto článků jsem čerpala při zpracování obecného pelhřimovského vývoje školství. Mezi nejdůležitější autory těchto článků patří Ivo Balík¹, Zdeněk Martínek² a Eduard Křišťůfek³.

¹ **BALÍK, Ivo.** *Pelhřimovsko ve 2. tisíciletí.* Pelhřimov: Okresní muzeum Pelhřimov, 2000.

² **MARTÍNEK, Zdeněk.** *Triviální školy v okolí Pelhřimova na konci 18. století.* Vlastivědný sborník Pelhřimovska. 1991,č.2.

³ **KRIŠTŮFEK, Eduard.** *Vývoj národního školství školního okresu pelhřimovského v zrcadle školních kronik.* Vlastivědný sborník českého jihovýchodu, 8, 1929.

K dějinám obecného školství využívám literaturu od Josefa Cacha⁴ a Jana Šafránka⁵. K problémům dívčího vzdělání jsem využila literaturu od Františka Drtiny⁶, Mileny Lenderové⁷.

K pelhřimovské historii jsem použila především Jaroslava Koutníka⁸, Josefa Dobiáše⁹, Miroslavy Kvášové¹⁰ a dalších, kteří jsou uvedeni v seznamu literatury.

K samotné dívčí škole jsem využila archivní prameny¹¹, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu Pelhřimov. K nepostradatelným pomůckám při sepisování této práce patřily školní kroniky¹². V Okresním archivu Pelhřimov je uloženo celkem pět kronik dívčí školy. První kronika popisuje období školy v rozmezí let 1877-1895, druhá 1895-1922 a třetí 1922-1940. Čtvrtá a pátá kronika charakterizuje zvlášť Obecnou dívčí školu v letech 1941 – 1951 a Měšťanskou dívčí školu 1940-1954.

Dne 20. srpna roku 1870 vydalo tehdejší ministerstvo duchovních záležitostí a vyučování nařízení, že při každé škole by měla být vedena kronika. První kronika pelhřimovské dívčí školy je vedena od konce září roku 1877.

Další nařízení o školních kronikách je z roku 1937. Bylo vydáno ministerstvem školství 30. července a stanovoval, že na každé obecné, měšťanské a pomocné škole musí být vedena kronika. Podle tohoto řádu se měly školní kroniky zapisovat chronologicky po předchozím vylíčení vzniku školy. Dle mého názoru je škoda, že mnoho žáků, ale dokonce i učitelů, neví nic o dějinách školy či alespoň o jejím vzniku, kterou navštěvuje či navštěvoval.

Když byla v roce 1941 oddělena správa obecné a dívčí školy, vznikly dvě nové kroniky.

⁴ CACH, Josef. *Výchova a vzdělání v českých dějinách, díl I.-III.* Praha: SPN a UK, 1988-1996.

⁵ ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české, díl II.* Praha: MČ, 1918.

⁶ DRTINA, František. *Dívčí školství u nás a jinde.* Praha: Nákladem Jednoty učitelek, 1905.

⁷ LENDEROVÁ-KOPIČKOVÁ-BUREŠOVÁ-MAUR. *Žena v Českých zemích od středověku do 20. století.* Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 9-788071-069881.

LENDEROVÁ – MACKOVÁ – BEZECNÝ – JIRÁNEK. *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století.* Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. ISBN 80-7194-756-3.

⁸ KOUTNÍK, Jaroslav. *Pelhřimovské letopočty.* Pelhřimov: Okresní muzeum Pelhřimov, 1996.

⁹ DOBIÁŠ, Josef. *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí.* Díl I.-V. Pelhřimov, Praha, 1927-1930.

¹⁰ KVÁŠOVÁ, Miroslava. *Pelhřimov (Zmizelá Čechy).* Praha: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-924-6.

¹¹ SOK Pelhřimov. Dívčí škola.

SOK Pelhřimov. Chlapecká škola.

SOK Pelhřimov. Městská školní rada.

¹² SOK Pelhřimov. Dívčí škola. Kniha č. 1.

SOK Pelhřimov. Dívčí škola. Kniha č. 2.

SOK Pelhřimov. Dívčí škola. Kniha č. 3.

SOK Pelhřimov. Dívčí škola. Kniha č. 4.

SOK Pelhřimov. Dívčí škola. Kniha č. 5.

Všech pět kronik má společnou osnovu. Obsahují zápisky o počátku a konci školního roku. Zde je napsáno, ve který den, jakým způsobem a při jakém počtu žákyň byl školní rok zahájen. Jsou zde zaznamenány i informace o učitelích, kteří na školu přistoupili nebo odešli. V některých případech je zde napsán i jejich stručný životopis. Zaznamenávaly se sem i změny v místní, okresní a zemské školní radě a některé z jejich výnosů. Ohledně informací o žákyních tu jsou poznámky o jejich zdravotním stavu, péči, činnosti a výchově. Několik řádků je věnováno i příznivcům školy, školním slavnostem, dobročinným akcím a školní budově.

Kroniky jsou doplněny o několik fotografií a novinových článků, díky kterým je jejich obsah oživený.

II. Historie města Pelhřimova

II.1. Nejstarší dějiny Pelhřimova

Dnešní pelhřimovský region se řadí mezi ty oblasti České republiky, které byly osídleny poměrně pozdě a dosti řídké. „Pazourkové nástroje, objevené roku 1988 u Pacova, jsou dokladem nejstarší přítomnosti člověka na Pelhřimovsku.“¹³ Pocházejí ze střední doby kamenné (8000-5000 př.n.l.).

V průběhu 10. století oblast Pelhřimova získali do svých držav Slavníkovci. „Když Přemyslovci v roce 996 rod vyvraždili, dostal se tento region do rukou knížat českých.“¹⁴ V roce 1144 daroval kníže Vladislav II. pelhřimovský kraj pražskému biskupovi Ottovi. Ten ještě téhož roku daroval část území nově založenému benediktinskému klášteru v Želivě¹⁵.

Podle pověsti založil město Pelhřimov biskup Peregrinus (česky Pelhřim), který se na své cestě do Říma zastavil u pramene zvaného Belka. Okouzlen krásnou krajinou i vynikající chutí vody na tomto místě založil město.¹⁶ Všeobecně předpokládaná, avšak ne písemně doložená doba založení města, je mezi roky 1224-1226.

V roce 1289 byla zdejší osada vypleněna Vítkem z Hluboké jako odvěta za popravu bratra Závaše z Falkňštejna. O rok později ji obnovil biskup Tobiáš z Bechyně. Z roku 1293 pochází listina potvrzující domluvu mezi biskupem Tobiášem a místními konšely o vybudování hrazeného města.

„Za ne příliš klidné vlády Jana Lucemburského byl Pelhřimov a jeho okolí obléhán Vítkovcem Vilémem z Landštejna, který jej se svými spojenci opět vyplenil.“¹⁷ Stalo se tak roku 1317. V polovině 14. století obdržela pelhřimovská obec od Jana z Jenštejna městská práva, odvozená od práv Starého Města pražského. K roku 1378 se váže první zmínka o počtu obyvatel ve městě. Ve 168 obytných staveních, z toho 90 přímo v hradbách, žilo 1 500 lidí. „Ještě před vypuknutím husitských válek zastavil arcibiskup Konrád z Vechty město Jankovi z Chotěnic, reprezentantovi katolické strany za 4 000 kop pražských grošů.“¹⁸ Pelhřimov se tak vymanil z vlivu církve.

¹³ **BALÍK, Ivo.** *Pelhřimovsko ve 2. tisíciletí.* Pelhřimov: Okresní muzeum Pelhřimov, 2000. str. 33.

¹⁴ **KOUTNÍK, Jaroslav.** *Pelhřimovské letopočty.* Pelhřimov: Okresní muzeum Pelhřimov, 1996. str. 1.

¹⁵ Želivský klášter se nachází v obci Želiv. Byl založen roku 1139 Soběslavem I. pro benediktiny. Ti byli v roce 1149 vystřídáni premonstráty. V letech 1420 a 1424 dobyt a poškozen husity. Po velikém požáru roku 1720 klášter obnoven ve stylu barokní gotiky Janem Blažejem Santinim. Roku 1950 byl klášter komunistickým režimem zrušen a byl v něm zřízen internační tábor pro režim nepohodlné kněze a řeholníky. Do kláštera se premonstráti mohli navrátit až roku 1991.

¹⁶ **KVÁŠOVÁ, Miroslava.** *Pelhřimov (Zmizelé Čechy).* Praha: Paseka, 2008. str 5

¹⁷ **KOUTNÍK, Jaroslav.** *Pelhřimovské letopočty.* str. 1.

¹⁸ **KVÁŠOVÁ, Miroslava.** *Pelhřimov (Zmizelé Čechy).* str.6

II.2. Pelhřimov za husitských válek

Husitské bouře se Pelhřimovu nevyhnuly. V roce 1420 dobyl město pro katolickou stranu pan Menhart z Hradce. Krátce na to však husitský Tábor město dostal pod svou moc. Táborští zde dosazovali své hejtmany. Například v roce 1422 zde působil Čeněk ze Svěpravic a v roce 1431 Jan Hlasiva. Jak ze samotného města, tak i z jeho okolí pocházeli osobnosti, které husitské hnutí silně ovlivnily. Především to byl tábořský biskup Mikuláš Biskupec z Pelhřimova. Sám Jan Hus navazoval na kritiku církevních poměrů a snahu o prosazení češtiny v teologické literatuře zdejšího rodáka Tomáše ze Štítného. „Velmi významnou osobností pražského utrakvistického hnutí byl Jan Želivský, mnich želivského kláštera, snad původem z Humpolce.“¹⁹ U obce Křeč, nedaleko Pelhřimova, došlo 19. srpna k poslední bitvě husitských válek. Vojsko panské jednoty pod velením Menharta z Hradce zde porazilo tábořskou vojenskou jednotku, táhnoucí od Lomnice nad Lužnicí. Roku 1437 král Zikmund přenechal husitský Pelhřimov Trčkům z Lípy a na Kamenici.

„Pro svou výhodnou polohu na hranicích zájmů pánů z Hradce, pánů z Rožmberka, katolické Jihlavy a kališnického Tábora se stal Pelhřimov místem, kde se odehrály zemské sjezdy, jež měly smířit kališnickou a katolickou stranu a uklidnit poměry v Čechách.“²⁰ Těchto jednání se zúčastnil i pozdější český král Jiří z Poděbrad.

Po husitských válkách města na Pelhřimovsku získala řadu výsad a majetků. Listinou z 11. března roku 1503 udělil král Vladislav Jagellonský Pelhřimovu právo konat dva výroční trhy. To svědčilo o řemeslném i obchodním rozmachu města i jeho okolí.

II.3. Od Trčků po Třicetiletou válku

Roku 1549 prodali Pelhřimov příslušníci rodu Trčků, kteří jej vlastnili více než jedno století, panu Adamu Říčanskému z Říčan za 9 545 kop českých grošů. Jako první vrchnost si na základě starých hradebních zdí a zbořených měšťanských domů nechala vystavět panské sídlo. To si začal pan Adam budovat na místě starého panského domu roku 1551. O deset let později byla rezidence zničena požárem a její obnovy se ujal syn Karel. Roku 1552 pan Adam Říčanský z Říčan zemřel. Pelhřimovské panství dostala pod svou správu paní Eva z Olbramovic a na Zásmucích, vdova po zemřelém Adamovi. Když v roce 1565 Karel Říčanský, syn Adama a Evy, dospěl, dostal město Pelhřimov do správy on. Pod správou neoblíbeného Karla začali Pelhřimovští jednat o vykoupení z poddanství. Po dlouhém jednání a s velkými finančními obětmi se roku 1572 skutečně vykoupili za 23 000 českých kop grošů.

¹⁹ KVÁŠOVÁ, Miroslava. *Pelhřimov (Zmizelé Čechy)*.str.6

²⁰ Tamtéž.

„Dne 21. září roku 1596 bylo docíleno povýšení města Pelhřimova do třetího stavu v království českém.“²¹ Stalo se tak pergamenovou listinou císaře Rudolfa II.. Město se stalo svobodným a vlastnilo rozsáhlý majetek. Císaři bylo darováno 4 000 kop grošů. O tři roky později, již jako královské město, obdržel Pelhřimov pozvání od císaře Rudolfa na zasedání zemského sněmu.

II.4. Třicetiletá válka

Po vypuknutí třicetileté války nezůstalo město ušetřeno válečných útrap. Dokonce bylo na čas obsazeno Švédy, kteří zde způsobili mnoho škod. „Pelhřimovští se postavili na stranu císaře Ferdinanda II. a svou věrnost zakotvili v opisu městské pečeti, kde se praví: „Pečeť královského a vždy věrného města Pelhřimova“.“²² Přesto bylo město v roce 1622 vyplněno císařským generálem Dampierrem. Navíc začala bývalá vrchnost, arcibiskup Harrach, usilovat o navrácení svého majetku, který byl před husitskými válkami pouze zastaven a nyní měl být vykoupen. V této chvíli Pelhřimovským prospěla jejich věrnost císaři Ferdinandu II.. Ten městu potvrdil jejich práva a svobody. „Po bitvě na Bílé hoře byla na Pelhřimovsku zkonfiskována více než polovina panství.“²³ Jednalo se především o nejrozsáhlejší šlechtické majetky v kraji. Válečné události třicetileté války zasáhly město bezprostředně především v letech stavovského povstání a poté za obou švédských vpádů. Dne 13. června 1643 vyplnili Pelhřimov Švédové poprvé. Podruhé pobývala část švédského vojska ve městě od 8. do 14. března 1645 po porážce u Jankova. „V roce 1650 Pelhřimovští uvádějí císaři, že z 222 domů před válkou jich zbylo pouze 122 s pouhými čtyřiceti usedlými sousedy.“²⁴ „Odstranění následků války trvalo na Pelhřimovsku až do poslední čtvrtiny 17. století.“²⁵

II.5. Královské město v 18. století

Poměrně klidné období na Pelhřimovsku lze datovat mezi lety 1648-1740. I když vedla monarchie na západních i východních hranicích války, pelhřimovský region nebyl těmito spory příliš zasažen. Obyvatelstvo pociťovalo tyto konflikty častým ubytováváním císařských vojsk a častých vojenských odvodů. Další vojenský vpád zažil Pelhřimov až za vlády Marie Terezie. Tehdy v něm nakrátko pobývalo pruské vojsko.

²¹ KOUTNÍK, Jaroslav. *Pelhřimovské letopočty*. str. 7.

²² KVÁŠOVÁ, Miroslava. *Pelhřimov (Zmizelé Čechy)*.str.7

²³ BALÍK, Ivo. *Pelhřimovsko ve 2. tisíciletí*. str. 36.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ BALÍK, Ivo. *Pelhřimovsko ve 2. tisíciletí*. str. 36

„Autentické dobové svědectví, jímž jsou zápisky pelhřimovského hlásného Filipa Dresy ukazují, že ohlas reforem druhé poloviny 18. století byl mezi obyvateli rozporuplný.“²⁶ Školské reformě, vydané roku 1774, se budu věnovat až v další kapitole o vývoji školství. V roce 1775 byla navržena a provedena dvorní radou reforma Františka Antonína Raaba²⁷. Na Pelhřimovsku byla raabizace provedena až v roce 1788, kdy bylo rozděleno devět panských dvorů. Společenské reformy, zejména zrušení dědičného poddanství a vydání tolerančního patentu roku 1781 přinesly změny i do života pelhřimovských měšťanů. V okolí Pelhřimova vznikly tři evangelické sbory – ve Strmýchách, Moravci a Humpolci. Roku 1784 došlo na pelhřimovském panství k selské bouři. Už na počátku roku začali poddaní odpírat roboty a vysoký plat. Povstání muselo být vojensky rozehnáno. Další Josefínskou reformou byla zrušena stará městská samospráva fungující již od pobělohorské doby. Na místo primasů a konšelů z měšťanů byl zřízen tzv. magistrát z dosazovaných, placených a zkoušených úředníků.

II.6. Devatenácté století

„V revolučním roce 1848 se Pelhřimov připojil k požadavku konstituce.“²⁸ V tom samém roce si Pelhřimovští vymohli, aby se na radnici úřadovalo v českém jazyce. Roku 1850 se královské město Pelhřimov stalo správním střediskem. Sídlilo v něm okresní hejtmanství a okresní soud. Tehdy město mělo 3 591 obyvatel.

„Obyvatelstvo pelhřimovského regionu si vesměs udržovalo český kulturní ráz.“²⁹ Němčina byla jako druhý jazyk používána v Pelhřimově, Horní Cerekvi a Pacově. Období druhé poloviny 19. století patřilo nejen v dějinách města, ale celého regionu k nejdůležitějším. Tehdy byly na Pelhřimovsku položeny základy moderní společnosti. „Vznik průmyslových podniků přetvářel strukturu obyvatelstva, rozvoj školství vytlačil negramotnost mezi okrajové jevy. Budování nemocnic, sociálních ústavů, zřizování veřejných vodovodů, kanalizace, elektrifikace a nové dopravní možnosti – železnice, radikálně změnily během několika generací životní podmínky obyvatel.“³⁰ Koncem tohoto století přibývalo radikálních názorů levicově orientované politické strany. Od roku 1891 pořádaly dělnické spolky každoroční

²⁶ Tamtéž. str. 37.

²⁷ Raabova reforma – souběžná poddanská a pozemková reforma, jejímž cílem bylo zefektivnit zemědělskou výrobu a zvýšit porodnost. Ideou bylo rozdělit vrchnostenské statky na raabizovaném panství sedlákům, kteří by byli na pozemku v dědičném nájmu. Reforma byla provedena na 105 českých panstvích. Vzniklo 128 nových vesnic v Čechách a 117 na Moravě.

²⁸ **KVÁŠOVÁ, Miroslava.** *Pelhřimov (Zmizelé Čechy)*.str.7

²⁹ **BALÍK, Ivo.** *Pelhřimovsko ve 2. tisíciletí*. str. 37.

³⁰ Tamtéž. str. 38.

prvomájové oslavy. Docházelo ke střetům české a německé části obyvatelstva. Nechyběly ani bouřlivé projevy antisemitismu v souvislosti s Hilsnerovou aférou³¹.

II.7. Pelhřimov ve 20. století

První světová válka odvedla z domovů přibližně třetinu všech dospělých mužů z Pelhřimovska. „Válečné ztráty byly těžké. Z bývalého pacovského a pelhřimovského okresu zahynulo více než 1 000 vojáků, z humpoleckého 676.“³² Dne 2. října roku 1914 přijelo do Pelhřimova vlakem několik set polských uprchlíků. O rok později je vystřídali Italové. Pro jejich děti tu dokonce existovala i škola. Výnos ministerstva kultu a vyučování z 21. července 1916 nařizoval odevzdání alespoň dvou třetin zvonů na válku i v Pelhřimově. „Děkanský úřad měl šest zvonů, z nich tři největší měly hmotnost 31 q.“³³ Nakonec byly odevzdány tři menší zvony³⁴ o hmotnosti 1 420 kg. V roce 1917 probíhaly v Pelhřimově hladové bouře za skončení války. O rok později došlo ke katastrofálnímu nedostatku masa. „V srpnu, září a říjnu bylo přiděleno jen 15 dkg na osobu týdně. V dubnu 1919 jen 5 dkg.“³⁵ Na schůzi žirovnické organizace národně socialistické strany konané v srpnu 1918 v Pelhřimově zazněl veřejně požadavek ustavení samostatného československého státu. Dne 28. října 1918 vyhlásil tehdejší starosta Fára z okna budovy radnice československou samostatnost.

První poválečná léta byla neklidná. Drahota a důsledek hospodářské krize vedly k nepokojům a výtržnostem, při nichž na obranu nového státu vystoupili především legionáři a Sokolové. „Nespokojenost levicových voličů vedla v roce 1921 v řadě míst k ustavení komunistických organizací.“³⁶

Již 15. března roku 1939 vstoupili na území Pelhřimovska německé jednotky. Do samotného města o dva dny později. Příchod německých okupantů vyvolal od počátku odpor obyvatelstva. Následkem protinacistického vzdoru bylo hromadné zatýkání. Ihned po okupaci se začalo rozvíjet odbojové hnutí. Kvůli jeho počáteční špatné organizaci bylo mnoho jeho účastníků zatčeno. Do odboje se zapojili skauti, Sokolové i hasiči. „Ti byli napojeni na celorepublikové organizace, zejména ÚVOD, Obranu národa či petiční výbor Věrní

³¹ Hilsnerova aféra. Proces s Židem Leopoldem Hilsnerem, který měl údajně zavraždit Anežku Hružovou nedaleko obce Polné. Tato aféra byla největším propuknutím antisemitismu v celém Rakousku-Uhersku během na přelomu 19. a 20. století.

³² Tamtéž. str. 39.

³³ KOUTNÍK, Jaroslav. *Pelhřimovské letopočty*. str. 18.

³⁴ Jednalo se o zvony Jana Křtitele, Karla a Dominika.

³⁵ KOUTNÍK, Jaroslav. *Pelhřimovské letopočty*. str. 18.

³⁶ BALÍK, Ivo. *Pelhřimovsko ve 2. tisíciletí*. str. 39.

zůstaneme.“³⁷ Většina těchto skupin byla v roce 1943 rozpuštěna. Perzekuce pelhřimovského obyvatelstva vyvrcholila v době po atentátu na Reinharda Hendricha, kdy bylo zatčeno během dvou dnů 20 osob. Část z nich byla okamžitě popravena. V době okupace bylo celkem internováno na 1300 obyvatel regionu. Kolem 700 dalších bylo popraveno nebo zemřelo v koncentračních táborech. „V posledních hodinách druhé světové války zahynulo v Pelhřimově 13 mladých lidí, kteří se vydali na pomoc bojujícím v Rynárci a Dobré Vodě.“³⁸ Byli zabiti prchajícími Němci na vlakovém nádraží. Od německých okupantů byl Pelhřimov osvobozen vojsky II. ukrajinské fronty v rámci Pražské operace ve dnech 9.-11. května 1945.

„Parlamentní volby v květnu 1948 byly již ve skutečnosti organizovány jako pouhý plebiscit, kdy si voliči mohli vybrat mezi jednotnou kandidátkou NF a tzv. bílým lístkem. V Pelhřimově odevzdalo bílý lístek 10,2 % voličů.“³⁹ Ve zdejší kraji byly perzekuce nejprve zaměřeny proti majitelům větších podniků, statkářům, živnostníkům a představitelům nekomunistické inteligence.

Nepřátelské jednotky vojsk Varšavské smlouvy územím Pelhřimovska pouze projížděly a nedošlo zde k vážnějším incidentům. Většina obyvatel přijala jejich příchod s jednoznačným odporem.

Dnes je město Pelhřimov se svými 17 000 obyvateli poměrně významným hospodářským a průmyslovým centrem. Je nazýváno bránou Vysočiny. Díky tradičnímu festivalu Rekordů a kuriozit je město známo i jako Pelhřimov - město rekordů.

³⁷ **KVÁŠOVÁ, Miroslava.** *Pelhřimov (Zmizelé Čechy)*.str.7

³⁸ **KOUTNÍK, Jaroslav.** *Pelhřimovské letopočty*. str. 20.

³⁹ **BALÍK, Ivo.** *Pelhřimovsko ve 2. tisíciletí*. str. 41.

III. Vývoj školství

III.1. Vývoj školství v českém prostředí v letech 1848-1948

Jelikož se má práce zabývat obecnou a měšťanskou školou, budu se v této kapitole věnovat hlavně elementárnímu školství.

Největší školská reforma v našich dějinách je nerozlučně spjata s Marií Terezií. Tato reforma, formulovaná Všeobecným školním řádem ze dne 6. prosince 1774, vyjádřila poprvé v historii zájem státu na vzdělání veškerého obyvatelstva. Pro děti poddaných vznikly nové typy škol, jejichž zřízením byl dán základ třístupňové školské soustavy a škol připravujících na univerzitu. Organizace elementárního školství byla svěřena zaháňskému opatu Johannu Ignazi von Felbigerovi⁴⁰. Ten byl do Vídně pozván samotnou Marií Terezií. Dal vznik třem typům škol – triviální, hlavní a normální. Dvoutřídní triviální školy byly zřízeny u far, trojtřídní hlavní v krajských městech a čtyřtřídní normální v zemských městech. Takto vzniklé školy trvaly až do roku 1869.

III.1.1. Školy po roce 1848

Po roce 1848 zůstala struktura elementárního školství pro celé Rakousko zachována. Výrazně zreformováno bylo střední školství. V roce 1849 vzniklo osmileté gymnázium a šestiletá reálka.

Za Bachova absolutismu se školy dostaly opět pod správu církve. Příčiněním vídeňského kardinála Josefa O. Rauschera podle přání biskupských porad byl dne 18. srpna roku 1855 sjednán konkordát. Jeho listina pak byla předložena 22. srpna panovníkovi. „Papež Pius IX. Bulou *Deus humanae salutis auctor* ze dne 3. listopadu konkordát prohlásil, načež u nás patentem ze dne 5. listopadu 1855 č.195 ř.z. stal se zákonem.“⁴¹ Od tohoto dne církev schvalovala učebnice, obsazovala učitelská místa a stanovila náboženské obřady jako součást výuky.

V návaznosti na prosincovou ústavu z roku 1867 nastaly liberální změny ve školství. V lednu nového roku byl vydán říšský zákon, kterým byl zrušen konkordát s církví. Církev nyní zodpovídala pouze za výuku náboženství, ale mohla si zřizovat vlastní soukromé školy. Světskými orgány školy se staly místní, okresní a zemské školní rady.

⁴⁰ Johann Ignaz von Felbiger (6.1. 1724 – 17.5. 1788). Pedagog, opat a biskup. Zavedl písmenkovou a tabulkovou metodu vyučování, při níž učitel sestavil z učebnic tabulky, ze kterých se děti učily nazpaměť celé věty.

⁴¹ ŠAFRÁNEK. *Školy české, díl II.* Praha: MČ, 1918.str. 74

III.1.2. Hasnerova reforma

Dne 14. května roku 1869 vyšel školní zákon Leopolda von Hasnera, který vešel v platnost od nového školního roku 1870/1871. Tento zákon v podstatě zmodernizoval zastaralé předpisy z dob Marie Terezie a prodloužil školní docházku o dva roky, tj. od 6 do 14 let. Místo škol triviálních, hlavních a normálních zřídil pětiletou obecnou a tříletou měšťanskou školu. Rozšířil i vysokoškolské vzdělání. Díky tomuto zákonu bylo dívkám umožněno studovat na dívčích pedagogiích. Dívčí vzdělání bude více rozebráno v následující podkapitole.

Nově vydaný zákon měl svá pozitiva i negativa. Kladná byla sekularizace a etatizace školství, zavedení povinné školní docházky, zvýšení úrovně obecného vzdělávání a jeho rozšíření a založení čtyřletých učitelských ústavů. Hasnerův zákon byl kritizován obcemi, které se z finančních důvodů bránily zřizování a udržování školních budov a zaměstnavateli, jímž povinná školní docházka bere levnou pracovní sílu.

V důsledku snah klerikálů a konzervativních politiků byl Hasnerův zákon v roce 1883 novelizován. Povinná školní docházka byla z osmi let snížena na šest. Toto se většinou vztahovalo na děti chudého venkovského obyvatelstva. Došlo také k omezení obsahu vyučování. Na obecných a měšťanských školách znamenal ztrátu reálií a tělesné výchovy pro dívky. Novela pojala poslední tři třídy měšťanské školy částečně jako nižší střední školu, tedy jako přípravku pro studium na učitelských ústavech nebo odborných středních školách. Takto novelizovaný Hasnerův zákon trval až do roku 1922, kdy byl vydán tzv. malý školský zákon.

III.1.3. První polovina 20. století

Dvacátá léta jsou označována jako „české pokusné školství“. Podle vzoru Tolstého se někteří snažili prosadit volnou svobodnou školu. Avšak tyto snahy byly přerušeno, protože toto školství nebylo jednotné. Nejvýznamnějším školským nařízením ve dvacátých letech byl tzv. malý školský zákon.

„Malý školský zákon sjednotil všechny typy škol v Československé republice a zrušil úlevy ve školní docházce.“ Zavedl opět osmiletou školní docházku na celém území a občanskou nauku a výchovu, ruční práce pro chlapce a povinnou tělesnou výchovu pro dívky. Mimo jiné tento zákon zrušil i dosavadní celibát učitelek.

Počátkem 30. let bylo na území Československa 10 372 obecných škol. V roce 1933 dochází k úpravě učebních plánů. Šlo o to, aby byly sjednoceny měšťanské školy s nižšími

stupni středních škol. Na měšťance tak byla zavedena latina a byl zvýšen počet hodin českého jazyka.

Od okamžiku, kdy se nacisté chopili moci, uplatňovali na školách svou rasovou teorii. Po 15. březnu byly některé české školy obsazeny okupačními jednotkami. Na nižším stupni národních škol se rasová teorie stala dokonce povinným zkušebním předmětem. Školy byly zahrnuty německými fašistickými časopisy a knihami. „zhruba od poloviny srpna 1939 se na české školy vztahovala jazyková nařízení, která dávala němčině přednost před češtinou.“⁴² Od roku 1941 se žáci museli v hodinách němčiny učit text německé hymny a v hodinách zpěvu její melodii.

K dalším změnám došlo v roce 1940, které se týkaly především obecných a měšťanských škol. Dosavadní pětitřídní školy obecné byly přeměněny na čtyřtřídní a měšťanské školy též. Měšťanské školy pak o rok později byly přejmenovány na školy hlavní.

Ani školní klasifikace a učebnice nebyly ušetřeny změn. Od počátku školního roku 1943/1944 bylo dosavadní pětistupňové známkování nahrazeno šestistupňovým. „Šestkou se známkovali žáci zcela nevyhovující, bez pevných základů, u kterých by byla náprava možná až po delší době.“⁴³ Veškeré učebnice a knihy byly podrobeny přísné revizi. Kontrolu učebnic prováděla komise. Nevyhovovaly téměř všechny učebnice zeměpisu, dějepisu a čítanky.

Dokonce byla kontrolována i výzdoba škol. V listopadu roku 1939 musely být do 48 hodin odevzdány portréty Edvarda Beneše. Nahrazeny pak byly portréty Adolfa Hitlera a Emila Háchy. Na školách nesměly viset žádné obrazy, které by jakkoli připomínali bývalou Československou republiku nebo její politické činitele. Ani obrazy, na nichž byly k vidění české dějiny, nebyly dovoleny.

Po druhé světové válce přišly velké změny ve školském systému a to rokem 1948, kdy do čela republiky nastoupil Klement Gottwald. Od tohoto roku bylo tzv. Nejedlého školským zákonem veškeré školství postátněno. Obecnou a měšťanskou školu nahradily dvoustupňové devítileté základní školy. První stupeň navštěvovali žáci ve věku od 6 do 11 let a druhý od 11 do 15 let.

⁴² DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu*. Praha: Národní filmový archiv, 1996. str. 88.

⁴³ Tamtéž.

III. 2. Dívčí vzdělání

Slavný francouzský myslitel Condorcet před 200 lety vyslovil myšlenku, že: „Je zapotřebí, aby ženy byly vzdělávány, poněvadž je to spravedlivé, poněvadž obě pohlaví mají stejné právo na vzdělání“⁴⁴. Avšak ne vždy tomu tak bylo.

Ve starověku byly ženy, stejně jako otroci, podrobeny mužům, takže vzdělání dívek nepřípadalo v úvahu. Od dob středověku a novověku mělo dívčí vzdělání několik zastánců. Mezi nejvýznamnější patří Vincentius Bellocensis, Martin Luther a Jan Amos Komenský. První z jmenovaných „ve svém spise o výchově královských synů, *De eruditione filiorum realium*, uvažuje o vzdělání dívek, aniž by připouštěl nějaký rozdíl rozumového vzdělání jich a mužů“⁴⁵. Reformátor Martin Luther ve svém „Poslání purkmistrům a radním německých měst“ vylíčil svou ideu o povinné docházce na obecnou školu pro obě pohlaví. Největším zastáncem ženského vzdělání v českém prostředí byl Jan Amos Komenský. Ten ve své „Didaktice“ napsal: „Nemůže se také příčiny žádné ukázati, proč by ženské pohlaví ... od umění jazyků a moudrosti odváděno býti mělo. Neboť rovně lidi jsou, boží obraz jako i my, rovně účastnice milosti a království věku budoucího, rovně myslí k chápání moudrosti způsobilou obdařeny, nýbrž vtipu jemností často nad nás počteny. Rovně jich k velikým věcem někdy, jako ke spravování lidí, krajin, panství i celého království, též k dávání králům a knížatům rad zvláštních, taktéž k umění lékařskému a spomáhání lidem, nýbrž i k úřadu prorockému, k poučení a vytrestání skrze ně kněží a biskupů užil Pán Bůh. Proč tedy je abecedou samou odbývati a dále potom od knih odháněti máme?“⁴⁶ Z tohoto úryvku je patrné, že Komenský neopovrhne ženským myšlením. Ba naopak přiznává, že v některých oblastech jsou ženy lepší než muži.

Velkým přínosem pro vzdělání byl tereziánský Schulpatent, který vstoupil v platnost roku 1775. Ten zavedl povinnou školní docházku pro děti od 6 do 12 let obou pohlaví. Do této doby se vzdělávaly dívky z elitních vrstev především v domácím prostředí. Avšak patent Marie Terezie neznamenal to, že by se dívkám dostalo stejného vzdělání jako chlapcům. Podle statistik z roku 1786 bylo v Čechách přes 2 200 škol triviálních, hlavních a normálních. „V celkovém počtu škol figurovalo jen 36 dívčích.“⁴⁷

Až devatenácté století přineslo změnu. „I když v jeho průběhu si lidé zvykli na představu ženy, která umí číst, psát a počítat, nicméně představa ženského vzdělání cíleného

⁴⁴ **DRTINA, František.** *Dívčí školství u nás a jinde.* Praha : Nákladem Jednoty učitelek, 1905.

⁴⁵ Tamtéž. str. 10.

⁴⁶ Tamtéž. str. 11.

⁴⁷ **LENDEROVÁ – MACKOVÁ – BEZECNÝ – JIRÁNEK.** *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století.* Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. str. 206.

na získání určité profesionality, na práci vykonávanou mimo domov byla neobvyklá, navíc poznamenaná stigmatem něčeho nenormálního, nepatřičného, chorobného, snad dokonce zvrhlého.“⁴⁸

V polovině devatenáctého století vznikly tři české dívčí ústavy, které ale brzy zanikly. Roku 1860 vznikla v Písku nejstarší vyšší dívčí škola. Během několika dalších let se otevřely dívkám i školy v Brně, Hradci Králové, Českých Budějovicích, Plzni a Táboře. Avšak tyto ústavy byly stále přístupné pro dcery z bohatých rodin.

První střední škola v českých zemích vznikla v roce 1865. Jednalo se o Průmyslovou školu dívčí v Praze, kterou provozoval spolek Libuše. Tento institut navštěvovaly i dívky z chudých rodin, protože vyučování bylo bezplatné.

Již zmíněná Hasnerova reforma měla velký význam právě pro dívčí střední vzdělání. Na základě tohoto zákona vznikla v Praze roku 1870 dívčí pedagogium. Roku 1890 vznikl Spolek pro ženské studium Minerva, jehož iniciátorkou byla Eliška Krásnohorská. Díky tomuto spolku se otevřely téhož roku dveře soukromého gymnázia Minerva, které se stalo nejstarším v celém Rakousku-Uhersku.

Maturitu musely studentky středních škol skládat na chlapeckých ústavech. Například gymnázium Minerva dostalo právo na udělování maturitní zkoušky až roku 1907.

„Před první světovou válkou už nikdo vzdělanost žen nezpochybňoval: roku 1910 bylo v Čechách 355 317 školou povinných chlapců a 351 844 dívek.“⁴⁹ Přes 60 000 dětí navštěvovalo školu obecnou, zbytek pak měšťanskou. Dívky měly možnost studovat nejen střední, ale i vysokou školu.

V dnešní době již nikdo nepochybuje o tom, že i my, ženy, máme právo na vzdělávání na všech školách, ať už se jedná o školy základní, střední a vysoké.

⁴⁸ LENDEROVÁ – MACKOVÁ – BEZECNÝ – JIRÁNEK. *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století.* str. 205.

⁴⁹ Tamtéž. str. 209.

III. 3. Vývoj školství v Pelhřimově a jeho okolí

I když se ve své práci zabývám pouze dívčí školou, myslím si, že by bylo vhodné alespoň stručně nastínit vývoj školství v Pelhřimově i jeho okolí.

První konkrétní zpráva o existenci městských škol na Pelhřimovsku pochází ze 14. století. „Jak uvádí historik Josef Dobiáš, je v rukopisech vatikánského archivu k roku 1346 zmínka o Konrádovi, vychovateli školních dětí města Pelhřimova.“⁵⁰ Další zmínku o pelhřimovské škole najdeme v Městské knize pelhřimovské založené v roce 1417. Píše se v ní, že roku 1439 daroval tehdejší správce pelhřimovské školy Jan, řečený Lougin, kostelu matky Boží Panny Marie svou Bibli. „Vlastní rukou napsanou, celou a úplnou, na papíře, o dvou svazcích, kteráž neměla ani prodána ani odkázána býti, leč s vůlí pánův konšelův a purkmistra i rychtáře na místě vsí obce města Pelhřimova.“⁵¹ V té samé knize na straně 8 čteme: „O školu postaral se měšťan Mikuláš Neječný. Roku 1475 zakoupil dům krajní po pravé ruce jdouce ke kostelu ke škole žákům k učení“. K tomu je přidána poznámka: „Stáří lidé tento dům jmenují půlklásek“⁵².

Kvůli nedostatku zpráv dnes nemůžeme s jistotou říci, jaké tehdy pelhřimovské školy byly. Byla tu škola farní se stejným zařízením a vyučovací metodou, jako byly v těchto dobách školy triviální. Vedle náboženství bylo základem výuky trivium, tedy nabytí základních znalostí čtení, psaní a počítání. V 15. století vznikly školy i v Humpolci a Pacově. Výuka mládeže probíhala zajisté i v želivském klášteře.

Až do bitvy na Bílé hoře bylo školství svázáno především s městským prostředím. „Kromě Pelhřimova, kde byla škola již v době předhusitské, existovaly školy v Červené Řečici, Horní Cerekvi a Novém Rychnově.“⁵³ Katolická církev si byla plně vědoma významu školského vzdělání a prosazovala rozšiřování počtu škol. Závažnější překážkou byl nedostatek katolických kněží. „V roce 1624 byla farářů obsazena pouze obrocí v Červené Řečici, Pelhřimově, Horní Cerekvi a Chvojnově.“⁵⁴

Po skončení třicetileté války se objevují další zprávy o pelhřimovské škole. Dne 12. ledna roku 1680 primátor města Matěj Mauritius Kokotský svolal radu, aby se usnesla, který řád by se měl povolát do města, protože: „Z vysoké vůle a nařízení J.M. císaře pána nás všech nejmilostivějšího před některým časem od pánův krajských hejtmanů sem poručení jest

⁵⁰ **BALÍK, Ivo.** *Pelhřimovsko ve 2. tisíciletí.* Pelhřimov: Okresní muzeum Pelhřimov, 2000. str. 98.

⁵¹ **KRIŠTŮFEK, Eduard.** *Vývoj národního školství školního okresu pelhřimovského v zrcadle školních kronik.* Vlastivědný sborník českého jihovýchodu, 8, 1929. str. 4.

⁵² Tento dům byl umístěn mezi farou a kostelem. Byl zbourán v 19. století.

⁵³ **MARTÍNEK, Zdeněk.** *Triviální školy v okolí Pelhřimova na konci 18. století.* Vlastivědný sborník Pelhřimovska. 1991, č. 2, str. 3.

⁵⁴ Tamtéž.

docházelo, aby veřejně ve všech královských městech jiné kláštery neb řádové pobožní přijati a fundirováni byli“⁵⁵. Již před tímto vyzváním pelhřimovská obec ustanovila řád augustiniánů. Ti však odřekli, protože se obávali, aby se zde neusadil nějaký žebravý řád, který by obec i pány obtěžoval. Pelhřimovští se tedy rozhodli uvést do města řád „piarum scholarum, aby mládež v čtení od abecedy až do rhetoriky a aritmetiky, jakož i v psaní vyučoval“. Po čtyřech letech bylo jednání s piaristy kvůli častým neshodám přerušeno.

„Ač nalézáme první zmínky o školách na Pelhřimovsku již ve 14. století, naše národní školství má své počátky teprve až v době Marie Terezie a jejího syna Josefa II.“⁵⁶

Roku 1763 se otevřely brány nejstarší střední školy nejen v Pelhřimově, ale celém pelhřimovském regionu. Do města byli povoláni dva světští kněží, kteří měli vyučovat v novém císařsko královském a arcibiskupském gymnáziu o dvou třídách. Obec zřídila gymnázium proto, aby „mládež, která jest semeno rozplození a jeho nějaké štípení církve a jedné každé obce, v ctnostech a literárním umění a v studiích se cvičila a někdy přijdou k dospělosti nejenom dílem zdejší obci a veřejnosti, ale i také církvi svatosvaté římské a katolické samospasitelné víře dle božského povolání užitečna byla“.⁵⁷ „Učitelům se obec zavázala platit každému čtyři sudy piva, šest strychů žita, dva strychy ječmene, dva věrtele hrachu, deset sáhů tvrdého dříví a byt v domě, kde se škola nacházela.“⁵⁸ Prvními učiteli se stal pan Václav Paroubek ze Žatce pro vyšší a pan Jiří Grim z Prahy pro nižší třídu. Dle josefínského nařízení z 6. prosince 1774 bylo gymnázium přeměněno v hlavní školu s vyučovacím jazykem německým. Dvorský dekret z 31. srpna 1775 vyzýval města, aby se o vzdělání svého potomstva lépe starala. Pelhřimovští se tedy rozhodli, že k dosavadním dvou třídám připojí třetí. V roce 1783 bylo gymnázium zrušeno a přeměněno na městskou školu.

Roku 1774 byl vydán Všeobecný školní řád, který mimo jiné zaváděl povinnou školní docházku pro děti ve věku 6 až 12 let. Po vydání toho řádu vznikla na Pelhřimovsku řada dalších vesnických škol, které již nebyly vázány pouze na sídla farností (1776 Hořepník, 1778 Zachotín). Jednou ze základních myšlenek tereziánského školního řádu bylo zavedení povinné školní docházky. Skutečnost však byla i po několik let po jeho zavedení stále neuspokojivá. V letech 1789-1790 bylo na Pelhřimovsku 2 211 školou povinných dětí. „Školu však skutečně

⁵⁵ **KRIŠTŮFEK, Eduard.** *Vývoj národního školství školního okresu pelhřimovského v zrcadle školních kronik.* Vlastivědný sborník českého jihovýchodu, 8, 1929. str. 4.

⁵⁶ Tamtéž. str. 1.

⁵⁷ Tamtéž. str. 5.

⁵⁸ Tamtéž.

navštěvovalo v letním běhu⁵⁹ pouze 796(36%) žáků a v zimním běhu 1 253(57%).“⁶⁰ V celozemském kontextu patřilo Pelhřimovsko k oblastem s velmi nízkou školní docházkou.

„Monopol katolické církve na vzdělávání mládeže byl narušen vydáním tolerančního patentu roku 1781.“⁶¹ Na jeho základě bylo možné zřizovat nekatolické konfesijní školy. V pelhřimovském regionu byly zřízeny školy tohoto typu tři – ve Strměchách (1782), Humpolci (1783) a Moravči (1784).

„V roce 1790 tvořilo školní síť na Pelhřimovsku přes dvacet veřejných školních institucí. Vedle těchto organizací existovaly i pokoutní školy soukromé.“⁶² Například v Mezné vyučoval na sklonku 80. let 18. století tamní krejčí bez všech odborných zkoušek. Tato škola nebyla rozhodně jediná tohoto typu. Podobná byla i na Křemešníku a v Lidmani.

„Roku 1804 byl svěřen dozor nad školami úplně církvi.“⁶³ Proto Pelhřimovští usilovali o zřízení hlavní školy. Podmínky zřízení této školy byly: „1. že všichni učitelé této nové školy musí se vykázati vysvědčením z pražské vzorné školy, 2. že obec se o učitele také náležitě postará“⁶⁴. Když město se stanovenými podmínkami souhlasilo, byla 29. září 1809 otevřena hlavní škola se čtyřmi třídami. O rok později byla otevřena ještě jedna třída – elementární, v níž se děti mohly učit česky. „Aby se i přesporní děti mohly zúčastnit vyučování, bylo to zařízeno tak, že městské děti se učili od 8 do 10 hodin, venkovské od 10 do 13:30, načež opět městské děti přicházely do školy.“⁶⁵ Konzistoriálním nařízením z 21. září roku 1851 byla zdejší hlavní škola změněna na podreálkou školu o dvou třídách.

„Po roce 1850 vznikly nové vesnické „základní“ školy.“⁶⁶ Například v Štěchovicích (1852), Křelovicích (1854), Dubovicích (1855).

„Výuce a dalšímu vzdělávání řemeslníků se od konce 19. století věnovaly řemeslnické, později živnostenské školy průmyslové a pokračovací.“⁶⁷ Taková škola byla otevřena roku 1882 v Humpolci, 1883 v Pelhřimově a 1887 v Pacově. Nejčastěji zastoupenými obory byli kováři, krejčí, malíři a natěrači, obuvníci, pekaři, brašnáři, truhláři, zámečníci, zahradníci a zedníci. Nejstarší odborná škola, Střední odborná škola tkalcovská v Humpolci byla otevřena v roce 1884.

⁵⁹ Školní rok byl členěn na dva běhy-letní od 1. dubna do konce září a zimní od 1. října do konce března.

⁶⁰ **MARTÍNEK, Zdeněk.** *Triviální školy v okolí Pelhřimova na konci 18. století.* Vlastivědný sborník Pelhřimovska. str. 7.

⁶¹ Tamtéž. str. 4.

⁶² **KRIŠTŮFEK, Eduard.** *Vývoj národního školství školního okresu pelhřimovského v zrcadle školních kronik.* Vlastivědný sborník českého jihovýchodu. str. 20.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž. str. 19.

⁶⁵ Tamtéž. str. 20.

⁶⁶ **BALÍK, Ivo.** *Pelhřimovsko ve 2. tisíciletí.* Pelhřimov: Okresní muzeum Pelhřimov, 2000. str. 98.

⁶⁷ Tamtéž. str. 100.

„Se vznikem Československé republiky došlo k dalšímu rozvoji školství.“⁶⁸ Na Pelhřimovsku existovalo v tuto dobu 123 škol obecných, 18 měšťanských, 2 střední školy všeobecného zaměření, 3 střední školy odborné a 4 učňovské školy.

V době nacistické okupace byl v českých zemích počet škol i jejich žáků postupně omezován. Dne 28. listopadu bylo pelhřimovské gymnázium uzavřeno a jeho činnost byla obnovena až v červnu 1945.

V dnešním bývalém pelhřimovském okrese je 34 základních škol, 13 středních a učňovských škol.

⁶⁸ **BALÍK, Ivo.** *Pelhřimovsko ve 2. tisíciletí.* Pelhřimov: Okresní muzeum Pelhřimov, 2000. str. 98.

IV. Vznik a vývoj dívčí školy

IV. 1. Vznik školy a její vývoj do první světové války

„Od nepamětných dob vyučovala se školní mládež obojího pohlaví, tak jako jinde, i v Pelhřimově společně.“⁶⁹ Ve 2. polovině 19. století se začaly zřizovat obecné a měšťanské školy zpravidla zvlášť dívčí a chlapecké. V Pelhřimově byla dívčí obecná škola od chlapecké oddělena místodržitelským dekretem z 11. dubna 1854 č. 1849⁷⁰.

„V zakládací listině pelhřimovské dívčí obecné školy, psané v německém jazyce, se dovídáme, že město Pelhřimov přejímá patronát se všemi právy i povinnostmi a že se zavazuje učitele této školy platit ze svých prostředků. Správu dívčí školy převezme místní děkan bezplatně.“⁷¹

Nově vzniklá obecná dívčí škola byla umístěna na dvou místech. Jednak ve špitále⁷² u kostela a jednak ve staré školní budově č.p. 56⁷³.

Dívčí škola měla tehdy dvě třídy a první se dělila na nižší a vyšší oddělení. Ředitelem školy se stal místní děkan Antonín Michálko⁷⁴, katechetou Vojtěch Holý. Zprvu na škole jako učitel působil Ferdinand Paulík a jako podučitelé František Loos a Jan Širůček. Více informací o učitelském sboru dívčí školy bude v samostatné kapitole.

Bohužel se nám o době raného vývoje dívčí školy nedochovaly žádné materiály. Další zprávy o škole jsou až ze 70. let, kdy podle ministerského nařízení duchovních záležitostí a vyučování ze dne 20. srpna 1870 č. 105⁷⁵ měla být při každé škole vedena kronika.

„V důsledku Hasnerových školských zákonů se v roce 1870 i pelhřimovské školy oddělily od církve.“⁷⁶ Prozatímní řízení pelhřimovské dívčí obecné školy bylo svěřeno Matěji Paulíkovi. Tohoto roku byla otevřena další třída a obecná škola byla již trojtřídní.

Roku 1872 obec zřídila reálné gymnázium a současně i první třídu měšťanské dívčí školy. Další dvě třídy se otevřely v průběhu let 1873 a 1875. Správa nově vzniklé dívčí školy byla spojena v jednu instituci se školou obecnou.

⁶⁹ SOKA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 1.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ **KRIŠTŮFEK, Eduard.** *Vývoj národního školství školního okresu pelhřimovského v zrcadle školních kronik.* Vlastivědný sborník českého jihovýchodu, 8, 1929. str. 22.

⁷² O tomto domě jsou první zmínky již ve 14. století. Městský špitál zde byl zřízen v roce 1431. Od roku 1854 do 1877 byly dvě místnosti poskytnuty obecné dívčí škole. Na počátku 20. století byla budova zbourána.

⁷³ Dům č.p.56. Tzv. Atenhoferský dům byl postaven po roce 1662. Roku 1763 bývalý primátor Matěj Altenhofer odkázal dům obci, aby zde zřídila školu. V dnešní době se nachází na rohu Školní a Solní ulice a jsou zde kanceláře Městského úřadu.

⁷⁴ Děkanem v letech 1842-1856.

⁷⁵ SOKA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 1.

⁷⁶ **KRIŠTŮFEK, Eduard.** *Vývoj národního školství školního okresu pelhřimovského v zrcadle školních kronik.* Vlastivědný sborník českého jihovýchodu, 8, 1929. str. 4

V únoru roku 1875 podalo ředitelství školy návrh, aby při obecné škole byla otevřena další třída. „Dle přípisu ze 17. března téhož roku okresní školní rada provedla rozšíření pelhřimovské dívčí obecné školy.“⁷⁷ A tak mohly žákyně od nového školního roku 1875/1876 nastoupit do nově otevřené čtvrté třídy obecné školy.

Již na začátku této kapitoly jsem uvedla, že dívčí škola sídlila na dvou místech. To se změnilo v roce 1877, kdy byla celá škola přestěhována do nové školní budovy. Učitelskému sboru a žákyním bylo poskytnuto sedm místností v prvním patře chlapeckého ústavu⁷⁸. Vyučování v nové škole započalo 3. ledna 1878⁷⁹. Toto stěhování bude více rozebráno v samostatné kapitole o školní budově.

Roku 1880 byla na vlastní náklad vydána „První zpráva měšťanské i obecné školy dívčí v Pelhřimově“. Vytisknuta byla v tiskárně Jana Rokyty ve Slaném a celkem se vytisklo 143 exemplářů. Zpráva obsahovala tři kapitoly. První, s názvem „Náhledy o vychování a vzdělávání dívek“, napsal tehdejší ředitel Karel Matějka. Tento článek byl dokonce otisknut ve slovenských Národních novinách č. 91 a 92⁸⁰. Druhá kapitola pocházela z pera tehdejšího učitele přírodopisu Josefa Dobiáše a jmenovala se „Hmyz, škodící kožešinám, látkám vlněným a peří“. Závěr se skládal z různých školských zpráv – počtu žákyň v jednotlivých třídách, změnám v učitelském sboru a dobrodincům školy.

V tom samém roce byla škola poprvé uzavřena z důvodu epidemie černé horečky. V každé třídě byla nakažena minimálně polovina⁸¹ žákyň. Epidemie se brzy rozšířila po celém Pelhřimově a postupně byly uzavřeny všechny školy.

Již od zřízení měšťanské dívčí školy, usilovalo ředitelství o to, aby při obecné škole byla otevřena i pátá třída. Avšak tyto snahy byly vždy marné. Až když byla pocíťována nutnost páté třídy, podalo ředitelství v roce 1886 žádost pelhřimovské školní radě. Vynesením c.k. zemské školní rady ze dne 28. května č. 13044⁸² téhož roku bylo svoleno třídu zřídit. A tak mohly dívky od nového školního roku 1886/1887 nastoupit do páté třídy obecné školy.

⁷⁷ SOKA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 1.

⁷⁸ Nyní se budova nachází v Růžové ulici a sídlí v ní Střední průmyslová škola. Byla postavena na místě bývalého pivovaru, který svou velikostí již nevyhovoval a v 18. století byl postaven nový. O původní budovu téměř sto let nikdo neprojevil zájem, až ji roku 1871 odkoupilo pro výstavbu tolik potřebné školy. Budova byla dokončena v roce 1876.

⁷⁹ SOKA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 1.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž.

„Na počátku školního roku 1890/1891 započaly pilné porady týkající se Zemské jubilejní výstavy⁸³, která měla být otevřena v květnu roku 1891.“⁸⁴ Učitelскому sboru pelhřimovské dívčí školy byl svěřen úkol, aby shromažďovala a přebírala žákovské práce ze všech škol tehdejšího pelhřimovského okresu.

Od ledna roku 1896 se uvažovalo o stavbě nové školní budovy, protože ta dosavadní již nevyhovovala vyučování dívek. O tři roky později, 17. září⁸⁵, byla nová stavba slavnostně posvěcena a žákyně do svých nových lavic poprvé usedly 10. října⁸⁶ téhož roku. Proces stavby této budovy bude podrobně rozebrán v samostatné kapitole.

Dne 1. listopadu roku 1901 byl proveden první zápis dívek a chlapců do nově otevřené městské opatrovny, jejíž správa spadala pod dívčí školu. Další podobnou institucí pro chudou mládež při dívčí škole byl polévkový ústav, který byl otevřen v roce 1903. I těmto zařízením bude na konci práce věnován prostor v kapitole s názvem „Instituce zřízené při dívčí škole“.

Díky zásluze tehdejšího ředitele dívčí školy Josefa Dobiáše, vznikla v roce 1903 měšťanská škola chlapecká. Jako dívčí měšťanka, měla i tato škola po pěti třídách. Svou správou se připojila k dívčí škole.

Roku 1907 došlo k prvním pokusům rozšířit dosavadní dívčí školu o pokračovací odbornou školu rodinnou. Tyto pokusy učinil výbor dámského spolku „Libuše“ v Pelhřimově. Bohužel byly snahy zatím marné a k otevření této školy došlo až o mnoho let později.

Od tohoto roku se až do první světové války správa školy nijak nezměnila.

IV. 2. Dívčí škola v meziválečném období a v průběhu světových válek

Během první světové války na dívčí škole nedošlo k žádným závažným změnám. Vedení školy dávalo po celou dobu najevo svou loajalitu vůči císařské rodině například slavnostmi a mšemi za císařskou rodinu.

„Dne 6. prosince roku 1914 byl na škole oslaven pád srbského hlavního města Bělehradu službami Božími a poučením školní mládeže o významu této události pro Rakousko-Uhersko.“⁸⁷

⁸³ Hospodářská a společenská výstava uspořádaná na oslavu jubilea první průmyslové výstavy roku 1791. Původně byla plánována jako všeobecná zemská výstava, avšak pro boj kot německých podnikatelů v Čechách se stala přehlídkou rozvoje a vyspělosti českého průmyslu a české vyspělosti.

⁸⁴ SOKA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 1.

⁸⁵ SOKA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 2.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ SOKA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 2.

V květnu roku 1915 byla část školní budovy přeměněna ve vojenskou nemocnici. Bylo vyklizeno několik kabinetů, učeben a žákovská i učitelská knihovna. Také vyučování tím trpělo. Některé hodiny tak dívky musely trávit například v sálech hostinců nebo byly hodiny zcela zrušeny. Po půl roce se pro nedostatek nemocných vojenská nemocnice na dívčí škole uzavřela.

Během celé první světové války se věnovala dívčí škola všemožným akcím ve prospěch válečné péče. Žákyně prodávaly různé předměty, květiny a pořádaly výstavy.

Slavnostní 28. říjen 1918 a vznik samostatné Československé republiky přivítalo jak vedení, tak i žákyně školy s velkou radostí. Všechny žákyně i učitelský sbor se 5. listopadu slavnostně shromáždily v tělocvičně. Tam ředitel školy Josef Dobiáš promluvil o zřízení samostatného Československa. „Ve své řeči také vzpomněl na neblahou dobu utrpení československého lidu za rakouské vlády. Zmínil se o tom, jak mají být nejen žákyně, ale i celý národ vděčni těm, kteří se o osvobození zasloužili a tak připravili lepší budoucnost.“⁸⁸

V novém školním roce 1919/ 1920 se pelhřimovská dívčí škola rozšířila o Všeobecně vzdělávací pokračovací školu pro dívky o dvou třídách. Již několikrát se v minulosti pelhřimovský dámský spolek Libuše snažil o zřízení pokračovací školy, avšak vždy bez úspěchu. O této organizaci napíše více informací v kapitole s názvem „Instituce vzniklé při dívčí škole“.

Vynesemím zemské školní rady ze dne 21. února 1920 č. 2029⁸⁹ se oddělila správa měšťanské chlapecké školy od dívčí a byla spojena s chlapeckou školou obecnou.

Rozhodnutím zemské školní rady z 13. října roku 1922 byla na dívčí obecné škole otevřena paralelní třída, která sídlila pro nedostatek místa na chlapecké škole.

V roce 1930 se učitelský sbor dívčí školy usnesl na tom, že při škole založí rodičovské sdružení. Na první schůzi, konanou 16. listopadu 1930, se dostavilo celkem 130 rodičů⁹⁰. Na těchto schůzích se nejčastěji hovořilo o klasifikaci, trestech, domácích úkolech a docházce. Ale došlo i na jiná témata. Například o ošacování, stravování, zdravotní péči a o výletech. Rodiče se scházeli dvakrát ročně a to na začátku a uprostřed školního roku.

Snad největší událostí v meziválečném období školy bylo zavedení školního rozhlasu. Ten poprvé po školní budově zazněl 15. května roku 1933. Jak pro učitele, tak žákyně to byl velký den. Ve školní kronice se píše, že zavedení rozhlasu bylo náležitě oslaveno. Celý den

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ SOKA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 3.

místo vyučování dívky poslouchaly skrz rozhlas národní písně. Nám, kteří žijeme ve světě mobilních telefonů a počítačů, přijde radost ze školní rozhlasu poněkud zvláštní a úsměvná. Avšak dle mého názoru byl školní rozhlas zásadním vynálezem na školách. Vždyť se používá dodnes.

O veškerých školských nařízeních, která vyšla za protektorátu Čechy a Morava jsem psala již v kapitole o vývoji školství, tudíž je zde již vyjmenovávat nebudu. V této části se budu zabývat výhradně událostmi, které se staly za druhé světové války přímo Dívčí škole v Pelhřimově.

Bezprostředně po 15. březnu roku 1939 byly některé české školy obsazeny nebo uzavřeny. To se prozatím dívčí pelhřimovské škole nestalo. Nejvíce změn postihlo učitelský sbor dívčí měšťanské školy. Tam odcházejí všechny učitelky. Buď se dobrovolně vzdaly svého zaměstnání nebo byly na základě nařízení staženy ze svých funkcí. O práci přišlo celkem šest žen.

„K žádosti újezdní školní rady v Pelhřimově a za souhlasu zemského úřadu v Praze povolila česká zemská školní rada pro Čechy výnosem ze dne 21. března 1941, aby správa obecné dívčí školy byla oddělena od měšťanské. A tak od 1. července roku 1941 existovaly dvě dívčí školy. Obecnou školu vedl Václav Doležal a měšťanskou Karel Šrámek. Obě školy zůstaly v dosavadní školní budově.

Výnosem z 27. srpna 1941 č. 105 bylo zrušeno s okamžitou platností označení „měšťanská škola“ a nahrazeno názvem „hlavní škola“.

Dne 31. ledna roku 1945 byla školní budova zabrána pro okupační vojsko. Mnoho školního nábytku i ostatního zařízení bylo rozbito a zničeno. Některé školní pomůcky, které se podařilo zachránit, byly umístěny na půdě a v tělocvičně chlapecké školy. A tak bylo vyučování školní mládeže pozastaveno. To bylo obnoveno od 1. dubna téhož roku v upravených sálech hostinců „V Sadech“⁹¹, „V Popovicích“⁹² a v klubovní místnosti pavilonu na tenisovém hřišti.

I když bylo vyučování obnoveno, nebylo plnohodnotné. Dívky dostávaly dvakrát týdně úlohy, ovšem s obšírnějším výkladem a poučením.

Dne 9. května 1945 o půl dvanácté hodiny dopoledne přivítal Pelhřimov osvoboditelskou Rudou armádu.

⁹¹ Hostinec byl v 80. letech 20. století zbourán.

⁹² Dnešní hostinec „Na mrtvole“.

IV. 3. Dívčí škola od poválečného vývoje po sloučení

Ani po osvobození nebylo vyučování na dívčích školách započato, protože školní budovu tentokrát zabralo ruské vojsko, částečně uprchlíci, němečtí zajatci a úřady. Do své školní budovy se dívky navrátily až 22. června roku 1945.

Významnou událostí pro dívčí školu, ale i celé město, byla návštěva Edvarda Beneše⁹³, prezidenta Československé republiky. Ten 8. června roku 1947 navštívil chlapecké i dívčí pelhřimovské školy. Avšak zdržel se jen krátce. Žáci i žákyně ho uvítali společnou písní. Všem ředitelům škol dal najevo svou spokojenost se školami.

Únorové události roku 1948 měly vliv na celé české školství. Pelhřimovská obecná škola dívčí změnila svůj název na „Národní škola dívčí“ a stala se státní školou o osmi třídách.

„Ministerstvo školství povolilo výnosem ze dne 16. června 1954, č. 44 201/51 zřízení osmileté střední školy.“⁹⁴ Ta vznikla z dosavadní hlavní školy chlapecké, dívčí a gymnázia. Od 1. září 1954 byla škola rozdělena na osmiletou a jedenáctiletou střední školu.

Nově vzniklá střední škola byla umístěna ve dvou budovách. Jedenáct tříd vedení školy umístilo do bývalé dívčí školy a třináct do budovy bývalé chlapecké školy.

Prvním ředitelem školy byl jmenován František Vopálenský a učitelský sbor čítal dvaadvacet členů.

IV. 4. Školní slavnosti

Do historie a vývoje dívčí školy jsem se rozhodla vložit i kapitolu o školních slavnostech. Právě na těchto slavnostech je nejlépe poznat, jak se měnil nejen ráz školy, ale i celého národa za určitých režimů. Celý vývoj školy a jejich slavností se nesl ve znamení čtyř období. První období by mohlo být datováno od vzniku školy až do ukončení první světové války, kdy ještě existovala Rakousko-uherská říše. Vznik Československé republiky je obdobím druhým. Třetím obdobím je škola za Protektorátu Čechy a Morava. Posledním úsekem je nástup komunismu v českých zemích roku 1948.

Již od vzniku školy se pořádaly různé slavnosti. Především to bylo spousta oslav spjatých s císařskou rodinou. Jako byly jmeniny císaře a krále Františka Josefa I.⁹⁵ Na jeho počest se vždy 4. října a 10. listopadu konaly Boží mše v kostelu sv. Bartoloměje. Celý

⁹³ Edvard Beneš byl československým prezidentem v letech 1935-1938 a 1945-1948.

⁹⁴ SOKA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 4.

⁹⁵ František Josef I. vládl Habsburské monarchii v letech 1848-1916.

učitelský sbor společně se žákyněmi se sešel o deváté hodině ranní, aby vzdal úctu svému císaři krátkou modlitbou. Poté se všichni odebrali do školy, kde vyslechli projev ředitele o Františku Josefovi. V těchto projevech mu děkovali za dobré vedení říše.

Dne 24. dubna roku 1879 se oslavovala stříbrná svatba císařského páru. Pětadvacetileté výročí žákyně s učiteli oslavili mší a sázením dvou líp, jakožto symbolem „tak dobrého otce a tak ušlechtilé matky“⁹⁶. Po smrti císařovny Alžběty, která byla zabita 10. září 1898, se konala na dívčí škole 19. září zádušní mše. Poté ředitel školy připomenul ve svém projevu, jak velká je to ztráta pro všechny rakouské země.

Od vzniku dívčí školy se o Vánocích konala Slavnost vánočního stromku. Chudé žákyně byly obdarovány obuví, látkou na šaty, učebnicemi a potravinami. Tato slavnost zanikla s příchodem komunismu v roce 1948.

Od roku 1906 se na škole každoročně pořádala tzv. stromková slavnost. Ta se konávala v měsíci dubnu a byla spojena s vítáním jara. Slavnost spočívala v tom, že každá třída obecné i měšťanské školy dívčí zasadila jeden stromek na nějakém místě v Pelhřimově. Poslední tato slavnost se konala v roce 1916 a pak již nebyla nikdy obnovena.

Během první světové války se oslavovaly úspěchy na rakousko-uherské straně. Oslavil se tak například pád Bělehradu⁹⁷, dobytí Lvova a zabránění Bukurešti. Velkým zármutkem se za války stalo úmrtí Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. Zemřel 21. listopadu 1916. V den pohřbu, 30. listopadu, a následujícího dne bylo requiem v kostele sv. Bartoloměje, kterého se zúčastnili všichni učitelé a žákyně. Ve svém projevu ředitel školy Josef Dobiáš označil zesnulého Františka za: „muže, který byl panovníkem moudrým, vždy pravým otcem svého lidu, vzor mužné trpělivosti v neštěstí, podpůrce vědy a umění, příznivcem mládeže a školství a ochránce všech trpících“⁹⁸.

Tyto vlídná slova o bývalém císaři, ale i celém rakouském soustátí, jakoby přerušila tlustá čára. Ten samý ředitel, na tom samém místě, avšak o dva roky později při oslavě vyhlášení samostatnosti Československa řekl 5. listopadu toto: „Teprve státní převrat 28. října přinesl úlevu všemu obyvatelstvu naší drahé vlasti a jejímu věrnému lidu. Vzpomeňme neblahých dob a utrpení československého lidu za rakouské vlády a vlády rakouských císařů. Buďme tedy vděční těm, kteří se o naše osvobození tak pečlivě přičiňovali a nám tak lepší budoucnost připravovali“⁹⁹.

⁹⁶ SOKA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 1.

⁹⁷ Bělehrad padl 2. prosince 1914.

⁹⁸ SOKA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 2.

⁹⁹ Tamtéž.

Od této doby se již nikdy neoslavovala jubilea spojená s bývalým Rakousko-Uherskem. Naopak přibýlo jiných oslav, které se staly pro nový stát důležitými.

Každý rok bylo slaveno výročí osamostatnění Československé republiky a narození prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka¹⁰⁰. Nejen, že se změnilы samotné důvody k oslavě, ale i jejich ráz. Dříve se pořádaly bohoslužby. Od této doby již ne. Pouze pokud někdo zemřel, tak byla vykonána zádušní mše. Žákyně i s učiteli se shromažďovali v kreslárně a po projevu ředitele studentky zpívaly písně a recitovaly básně.

Během každoročních oslav vzpomínaly na důležitá data vztahující se například k Janu Amosi Komenskému či Janu Žižky z Trocnova.

Dalším přelomem je den 15. března roku 1939, kdy byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Od toho dne se již nevzpomínalo na výročí Masaryka a vzniku samostatnosti. Od této doby se až do roku 1945 oslavovala výročí založení protektorátu a narozeniny říšského kancléře Adolfa Hitlera, které byly dokonce nařízeny.

Pro příklad uvedu oslavu padesátých prvních narozenin Adolfa Hitlera, která se konala 19. dubna roku 1940. Při společném shromáždění žákyň celé školy a přítomnosti celého učitelského sboru učinil ředitel školy proslov, zaslaný oběžníkem č.72 z 18. dubna 1940¹⁰¹. Zněl takto:

„ Zítřa se dožívá Vůdce a říšský kancléř Adolf Hitler svých 51. narozenin. Ve vůdci a říšském kancléři Velkoněmecké říše uctíváme především velikého muže a státníka. Podařilo se mu, oč celá desetiletí a staletí marně bylo usilováno, že dokončil sjednocení německého národa a vybudoval Velkoněmeckou říši.

Z chudých poměrů se probíjel houževnatou a usilovnou prací, až stanul v čele německého národa. Vyvedl německý národ z chaotických poměrů k nebývalému rozmachu a vytvořil mocnou říši, jejíž součástí jsme i my.

Vůdce a říšský kancléř je hlasatelem sociální spravedlnosti. Zaručil všem, zejména pak dělnictvu, vysokou životní úroveň. Zavedl systém výměny zboží a práce a platidlem se stala práce. Bylo-li dříve blaho majitelů výrobních prostředků nejvyšším zákonem, v novém řádě zavedeném vůdcem a říšským kancléřem, je nejvyšším blahem blaho celého národa.

Když státní prezident Emil Hácha se rozhodl odevzdati osud celého národa a státu s plnou důvěrou do rukou vůdce německého národa, vydal vůdce a říšský kancléř dne 16. března 1939 výnos datovaný na Hradě pražském o Protektorátu Čechy a Morava, kterým zaručil

¹⁰⁰ Tomáš Garrigue Masaryk se narodil 7.3. 1850. Prezidentem byl v letech 1918-1935. Zemřel 14.9. 1937.

¹⁰¹ SOkA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 3.

našemu národu jeho vlastní národní bytí se všemi náležitostmi a potřebami k pěstování vlastního národního života.

Jsouce tímto činem zapojeni do svazku Velkoněmecké říše požíváme všech výhod, jež nám Říše velkoněmecká jako naše ochránitelka poskytuje.

Vzpomínajíce dnes narozenin vůdce a říšského kancléře A.Hitlera, uvědomujeme si, že jen jeho mocným zásahem byl náš národ ušetřen nesmírných pohrom a utrpení a že v novém státoprávním poměru spěje ke klidnému a úspěšnému národnímu životu.

Zato mu náleží náš dík a proto jeho 51.narozenin slavnostně ve škole vzpomínáme.”¹⁰²

Z tohoto úryvku je jasně vidět, jak Adolf Hitler ukazuje českým obyvatelům, co vše pro ně v dobré vůli udělal, aby Protektorát mohl vzkvétat.

Po únorovém převratu v roce 1948 přichází poslední období. S příchodem komunistické éry přišly opět jiné oslavy. V témže roce bylo oslaveno 30. výročí Velké říjnové revoluce, bitvy u Bachmače, založení Rudé armády a 5. výročí bitvy u Sokolova. Každoročně se pak oslavovalo osvobození Rudou armádou, Stalinovy a Gottwaldovy narozeniny a také sjezdy KSČ. Největší oslavou, dá-li se to tak říci, bylo Stalinovo úmrtí v roce 1953. Všechny žáci a žákyně pelhřimovských škol se sešli na náměstí, aby vzdali poslední holt velkému vůdci.

Jak jsem se již zmínila v úvodu této podkapitoly, je dle mého názoru na školních oslavách nejlépe vidět proměna smýšlení a sympatií školy, ale i československého lidu vůči státnímu zřízení a jeho režimům.

IV.5. Dobrodinci školy

Každá organizace má své vlastní sponzory. A školy nejsou výjimkou. Několik málo informací bych tedy chtěla věnovat i dobrodincům pelhřimovské obecné a měšťanské dívčí školy.

¹⁰² SOkA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 3.

Mládež pelhřimovských škol značně podporovaly dva spolky. Jednalo se o pánský spolek „Sv. Václava“ a dámský spolek „Sv. Ludmily“. Oba tyto spolky obstarávaly pro školy knihy a školní potřeby na psaní, kreslení a ruční práce.

Spolek Sv. Václav vznikl roku 1876¹⁰³ v Pelhřimově. Jeho hlavním úkolem byla podpora chlapecké školy. Avšak tento spolek přispíval jak finančně, tak materiálně i dívčí škole. Dívčí škole přispívalo celkem 66 členů této organizace. Z toho devět členů přispívalo každý měsíc 10 zlatými, ostatní pak od 10 do 20 zlatých. Tento spolek učinil první kroky, aby se v Pelhřimově zřídila i první městská opatrovna, která svou správou patřila pod dívčí školu.

Druhý dobročinný spolek „Sv. Ludmily“¹⁰⁴ vznikl o dva roky později, tedy roku 1878¹⁰⁵. Tento spolek bychom mohli zařadit do skupiny organizací, které usilovaly o rovnoprávné postavení žen ve společnosti. Dámy podporovaly pouze žákyně dívčí školy. Obstarávaly jim věci, které byly zapotřebí k ručním pracím, jako byly například plátna, bavlna, vlna, nitě, dráty, háčky a jehly. Celkem bylo v tomto spolku 67 pelhřimovských žen. Členky Sv. Ludmily dávaly škole finanční prostředky ve výši 60. zlatých. Díky tomuto spolku vznikla i vyšší odborná dívčí škola v Pelhřimově.

Po nástupu nacistů oba tyto spolky zanikly a již nebyly obnoveny.

Dívčí škola nebyla podporována jen těmito spolky, ale i pelhřimovskými institucemi, jako byla například Česká spořitelna, Záložna. Dalším spolkem, který na dívčí školu přispíval byl pěvecký spolek „Záboj“.

Několik dobrodinců se našlo i mezi obchodníky. Nejvýznamnějším z nich byl Alois Hynek, knihkupec z Prahy. Ten od roku 1875 po dobu téměř dvaceti let každoročně přenechal dívčí škole několik psacích a kreslicích sešitů, potřeb a i některé učebnice.

¹⁰³ **BALÍK, Ivo.** *Pelhřimovsko ve 2. tisíciletí.* Pelhřimov: Okresní muzeum Pelhřimov, 2000. str. 112.

¹⁰⁴ Stejnomený ženský spolek vznikl v Pacově již roku 1871.

¹⁰⁵ **BALÍK, Ivo.** *Pelhřimovsko ve 2. tisíciletí.* str. 112.

V. Učitelství

„Není snad druhého stavu ve společnosti lidské, který by měl tolik posuzovatelů a opravovatelů, jako stav učitelství. Zdá se práce učitelova (vychovávání a vzdělávání mládeže) mnohemu tak snadná, že by školní řád třeba každý měsíc změnil a celou pedagogiku a didaktiku rub na rub obrátil. A toto podceňování práce učitelství bylo i také příčinou, že v nedostatku zkušených sil učitelství mnoho nepovolných živlů, kteří u žádného stavu se zachytiti nemohou, co výpomocné síly školy zaplavovaly k nemalé škodě mládeže.“¹⁰⁶

Karel Matějka¹⁰⁷

V. 1. Vzdělávání učitelů v 2. polovině 19. a 1. polovině 20. století

Ministerským vynesením ze dne 17. září 1848 č. 6 111¹⁰⁸ se zavedly jednorocní vzdělávací kurzy pro učitele, které se o rok později staly dvouletými. „První kurz byl otevřen 2. října 1849 při české hlavní vzorné škole v Praze.“¹⁰⁹ Postupem času byly při národních školách otevřeny jako samostatné ústavy ke vzdělání učitelství. Dosud byly preparandistické kurzy¹¹⁰ na tři nebo šest měsíců. „Tento kurz byl v Pelhřimově otevřen roku 1793 při zdejší hlavní škole.“¹¹¹

Do učitelství se mohli přihlásit absolventi nižší reálky či nižšího gymnázia. „Vyučovalo se zde náboženství s biblickou historií, vychovatelství a vyučování, mateřskému jazyku, do jehož oboru spadalo čtení, mluvnice, pravopis a nauka o slohu, pak počtům, krasopisu a rychlopisu, měřičství s kreslením, zpěvu a hře na varhany.“¹¹² Zkouška ve druhém ročníku byla zároveň zkouškou učitelství. Měla teoretickou a praktickou část, při níž bylo posuzováno vyučování, přednes a metoda. „Řídil ji vrchní školní dozorce v diecézi nebo komisař.“¹¹³

Hasnerův zákon ze 14. května 1869, který byl uveden v platnost od školního roku 1870/1871, umožňoval podstatně kvalitnější přípravu učitelů a stanovoval jejich ekonomické

¹⁰⁶ První zpráva měšťanské i obecné školy dívčí v Pelhřimově. Slaný: tisk J. Rokyta, 1880. str.1

¹⁰⁷ Karel Matějka. Ředitel obecné a měšťanské školy dívčí v letech 1877-1880.

¹⁰⁸ ŠAFRÁNEK, Jan. Školy české: Obraz jejich vývoje a osudů. II. svazek r. 1848-1913. 1. vyd. Praha, 1918. str. 68.

¹⁰⁹ Tamtéž. str.94

¹¹⁰ První preparandie zřízena zemskou školní komisí roku 1775 při pražské normální škole.

¹¹¹ ŠTÍCHOVÁ, Marie. Minulost Pelhřimovska v dějepisném vyučování. Pelhřimov, 1958. str.58

¹¹² ŠAFRÁNEK, Jan. Školy české: Obraz jejich vývoje a osudů. II. svazek r. 1848-1913. str.68

¹¹³ Tamtéž str. 69.

a sociální zabezpečení. Roku 1883 byl tento zákon znovelizován a na učitelských ústavech se omezila pedagogika, literatura a reálie ve prospěch metodik a chrámové hudby.

Od roku 1870 se konaly učitelské sjezdy, vznikaly postupně různé učitelské spolky a jednoty, např. Ústřední spolek jednot učitelských v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Jednota českých učitelek a Československá obec učitelská.

Po vzniku samostatné Československé republiky dochází pouze k dílčím úpravám ministerskými nařízeními. Například v roce 1919 byl zrušen celibát učitelek.

Roku 1921 vznikla Škola vysokých studií pedagogických v Praze a Škola pedagogická v Brně. O osm let později byla otevřena jednoletá Pedagogická akademie v Bratislavě a roku 1931 v Praze a Brně. Zde byli přijímáni absolventi gymnázia. Bylo to něco mezi střední a vysokou školou.

Po roce 1946 se naše školství nacházelo žalostném stavu, avšak již byla přijata myšlenka vysokoškolského vzdělávání učitelů. Zákonem ze dne 17.6. 1946 byly zřízeny pedagogické fakulty.

Se vzděláním učitelek-žen to bylo rozdílné. „Není náhodou, že jednou z prvních profesí, jíž se ženy věnovaly, byla profese soukromé učitelky.“¹¹⁴ K této činnosti nepotřebovaly žádnou formální přípravu nebo kvalifikaci. Adeptky na učitelství mohly navštěvovat nějaký pedagogický kurz. Takové kurzy založila vláda již v roce 1849. Dvouleté pedagogické kurzy pro učitelky se mohly zřizovat při dívčích školách. Přijímány do nich byly děvčata zpravidla alespoň šestnáctileté, které s dobrým prospěchem vychodily čtvrtou třídu hlavní školy nebo po úspěšném složení přijímacích zkoušek.

První dívčí pedagogium vzniklo v důsledku Hasnerovy reformy v roce 1870. „Na základě tohoto zákona bylo postátněno soukromé pedagogium, založené v listopadu roku 1866 při škole sv. Anny.“¹¹⁵

K tomuto ústavu se brzy začaly otevírat i ústavy, které spravovaly některé kongregace a řády. Tyto pedagogia vznikla v Praze, Kutné Hoře a v Chrudimi.

¹¹⁴ LENDEROVÁ – MACKOVÁ – BEZECNÝ – JIRÁNEK. *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. str.207.

¹¹⁵ Tamtéž. str. 206.

V. 2. Učitelé platy

Velice zajímavou oblastí je i proměna učitelkých platů. Původní odměňování učitelů nebylo příliš uspokojivé. Základem jejich existence bylo to, co dostávali od rodičů svých žáků, nebo to, co si sami vykoledovali. Někteří učitelé pro svou obživu měli i menší pole, spíše políčka, drůbež a jiná domácí zvířata. „Až do roku 1785 byly veškeré učitelké příjmy pouze v naturáliích.“¹¹⁶ V tomto roce byla přijata tzv. kongrua, která nařizovala, aby část platu dostávali učitelé v peněžní hodnotě.

Někteří učitelé, kteří byli výbornými hudebníky, se snažili zvýšit své příjmy hraním na svatbách, hospodách a na pohřbech. Avšak tento vedlejší přivýdělek jim byl v roce 1805 zakázán Politickým zřízením školským.

Zásadní změnou v odměňování učitelů byla již několikrát zmiňovaná Hasnerova reforma. Zákon stanovil, že učitel musí dostávat pouze peněžní plat. Tuto mzdu mu vyplácela obec. Čím větší tato obec byla, tím větší byl i kantorův plat. S novou reformou bylo učitelům zakázáno vykonávat za peníze kostelnickou službu.

Dalším krokem „k lepšímu“ byla novela zákona z roku 1875. Nejen, že se plat učitelů zvýšil, ale došlo k rovnosti platů mužů a žen. Do této doby dostávaly ženy pouze 80%¹¹⁷ platu mužů.

Po vzniku Československé republiky začaly být mzdy učitelům vypláceny podle tabulkového zařazení. „Rozhodovala jejich kvalifikace a služební stáří, přihlíželo se i k velikosti obce.“¹¹⁸

Maximální plat učitele na obecné škole byl 2 700 korun¹¹⁹, na měšťanské 3 090¹²⁰ a u stredoškolského kantora 3 900¹²¹.

Během druhé světové války nedošlo k žádným změnám. Ty přinesl až rok 1948. Platový řád rozdělil učitele do čtyř platových tříd.

¹¹⁶ MOROKES, František. Učitelé platy – evergreen několika století. *Učitelé noviny* [online] . 2005, č.22. [cit. 19. března 2010]. dostupné na:

http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=22&rok=05&odkaz=ucitelske.htm

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

V. 3. Učitelství sbor dívčí školy

O učitelích pelhřimovské dívčí školy je velice málo informací, proto bude tato kapitola stručnější. Školní kroniky i ostatní záznamy obsahují pouze zápisy o tom, kdo na školu nastoupil nebo naopak odešel. Jen ve výjimečných případech jsou napsány krátké životopisy těch nejvýznamnějších členů učitelství sboru.

Již na začátku práce jsem se zmínila o tom, že jako prvním ředitelem dívčí školy byl jmenován pelhřimovský děkan Antonín Michálko. Katechetou školy byl jmenován Vojtěch Holý, učitelem Ferdinand Paulík a podučiteli František Loos a Jan Širůček. V zakládací listině školy se uvádí, že: „Obec bude místnímu kaplanovi a učitelům za vyučování platiti“¹²². Kromě toho obec přislíbila vyplácet učitelům penzi a také i to, že bude obstarávat topení a školní pomůcky.

Zpočátku působili na škole jako učitelé pouze muži. Jedinou ženou v pedagogickém sboru byla industriální učitelka Eleonora Hniličková¹²³. „První řádnou učitelkou byla roku 1880 stanovena Marie Köhlerová, která započala na měšťanské škole vyučovat dějepis, mluvnici a tělocvik.“¹²⁴ Pravidelně se začaly ženy – učitelky objevovat na škole v 90. letech 19. století. A paradoxně čím více bylo v učitelství sboru žen, tím více ubývalo mužů.

Učitelé pelhřimovské dívčí školy byli členy vlasteneckých, národních, kulturních, školských a turistických spolků či institucí. Někteří z nich se věnovali i publikační činnosti. Psali do různých časopisů, novin, vlastivědných sborníků nebo dokonce vydali i vlastní publikaci.

Celkový počet učitelů a učitelek, kteří působili jak na obecné, tak i měšťanské dívčí škole je 181. Tento počet je udán na základě součtu z jednotlivých školních kronik.

Jan Šafránek o úloze ředitelů napsal toto: „Ředitel je nadřazen celému ústavu a jeho hlavní povinností je znáti kázeň a vyučování a bdíti nad jednotným postupem pedagogickým při práci školní“¹²⁵. Během takřka sto let existence dívčí školy se na ředitelském křesle vystřídal celkem patnáct osob, z toho dvě ženy. První ředitelkou byla v roce 1923 jmenována Marie Jelínková, která školu vedla až do roku 1923. Po ní v letech 1933 až 1938 nastoupila Marie Stejskalová.

Na další straně je uveden přehled všech ředitelů, kteří se vystřídali na dívčí škole.

¹²² KRÍŠŤŮFEK, Eduard. *Vývoj národního školství školního okresu pelhřimovského v zrcadle školních kronik*. Vlastivědný sborník českého jihovýchodu, 8, 1929. str. 22.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ SOkA Pelhřimov. *Fond Dívčí školy*. Kniha č.1.

¹²⁵ ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: Obraz jejich vývoje a osudů. II. svazek r. 1848-1913*. str. 296

	Jméno ředitele	Funkční období	
		Rok nástupu	Rok odchodu
1.	Antonín Michálko	1854	1856
2.	August Petruš	1856	1859
3.	Josef Kollman	1859	1870
4.	Matěj Paulík	1870	1872
5.	Theodor Schulz	1872	1877
6.	Karel Matějka	1877	1880
7.	Josef Sýkora	1880	1886
8.	Josef Dobiáš	1886	1923
9.	Marie Jelínková	1923	1933
10.	Zdena Stejskalová	1933	1938
11.	František Stindl	1938	1939

Po rozdělení správy měšťanské a obecné školy v roce 1941 usedli do ředitelských křesel:

Dívčí obecná škola			
12.	Václav Doležal	1941	1946
13.	Karel Löffetmann	1946	1954

Dívčí měšťanská škola			
14.	Karel Šrámek	1939	1950
15.	Karel Křivanec	1950	1954

V. 4. Nejvýznamnější učitelé Dívčí školy v Pelhřimově

Vybrala jsem tři osoby, o kterých si myslím, že jsou významně a nezapomenutelně spjaty s pelhřimovskou obecnou a měšťanskou dívčí školou. Jedná se o Josefa Dobiáše, Marii Jelínkovou a Karla Křivance. Všichni tři působili na škole zpočátku jako odborní učitelé a pak usedli do jejího vedení.

V. 4. 1. Josef Dobiáš

Josef Dobiáš se narodil 15. února 1851 v Třemošnici u Německého Brodu. Po vystudování vyššího gymnázia v Německém Brodě se přihlásil na filosofická a pedagogická studia na Karlově univerzitě, která dokončil v roce 1877.

Do Pelhřimova přišel ihned po dokončení učitelských studií. Od roku 1878 začal vyučovat přírodopis na zdejší dívčí škole. Jejím ředitelem se stal v průběhu školního roku 1886/1887 a od roku 1903 vedl měšťanskou chlapeckou školu. Vedle ředitelství škol zasedal v okresní školní radě a později její úřad i vedl.

Josef Dobiáš věnoval 44 let národním školám v Pelhřimově. Po 8 let vyučoval na dívčí měšťanské a obecné škole, přes 36 let byl jejím ředitelem, 19 let stál v čele měšťanské chlapecké školy, 25 let vedl městskou opatrovnu a po 3 roky kladl základy nové odborné školy rodinné.

Díky Josefu Dobiášovi vzniklo v Pelhřimově mnoho dalších školských institucí. Roku 1903 byla otevřena měšťanská škola chlapecká jen kvůli jeho závazku, že ji společně s dívčí školou bude řídit zadarmo. V roce 1901 otevřel městskou opatrovnu, aby „nejmladší drobotinu připravil hrou a zábavou na školské vzdělání a usnadnil chudým matkám starost o děti, když jsou v práci“¹²⁶. A od roku 1919 kladl základy nové školy rodinné, díky níž bylo dívkám po skončení všeobecného zdělání poskytnuto i vzdělání praktické a odborné.

Veškerý svůj volný čas věnoval přírodě. „Jeho zahrada v Žižkově ulici byla vzorem květinářství, ovocnářství a jeho zařízení včelín byl původcem vzniku Včelařského spolku na Pelhřimovsku.“¹²⁷

Po úmrtí své manželky Marie Dobiášové odešel v roce 1936 do Prahy ke svým synům, kteří v tehdejší Československu zaujímali čestná místa. JUDr. Jindřich Dobiáš byl ministerským radou v předsednictví ministerské rady, PhDr. Josef Dobiáš vyučoval na Karlově univerzitě a napsal „Dějiny královského města Pelhřimova“¹²⁸ a PhDr. JUDr. Kazimír Dobiáš působil jako profesor na Československé obchodní akademii a jako docent Vysokého učení technického v Praze.

Josef Dobiáš zemřel dne 4. září 1936 ve věku 85 let.

¹²⁶ SOkA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 3.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Ve svém vědeckém díle se soustředil zejména na antickou historii a antickou numismatiku. Nejznámější z jeho prací jsou: „Dějiny československého území před vystoupením Slovanů“ a „Starověké dějepisectví. Svě rodné město proslavil rozsáhlým, ale nedokončeným dílem „Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí“, které má pět dílů a šesti svazcích.

Jeho osobnost nám v Pelhřimově dodnes připomíná budova Obchodní akademie, kde byla dříve umístěna dívčí obecná, měšťanská a odborná rodinná škola. Nejen, že se zasloužil o její stavbu, nýbrž i promyslel její plány, propočítal náklady a dohlížel na celou její stavbu.

V. 4. 2. Marie Jelínková

I když Marie Jelínková nijak zvlášť nepřispěla k rozvoji dívčí školy, přesto je na ni něco výjimečného. Po Josefu Dobiášovi usedla v roce 1923 jako první žena na pelhřimovských školách do ředitelského křesla.

Narodila se 9. července 1873 v Pelhřimově.¹²⁹ Vychodila obecnou školu v Pacově a měšťanskou v Pelhřimově. Mezi lety 1889-1891 absolvovala dva ročníky pokračovací školy ve Vídni.¹³⁰ Zkoušku učitelké dospělosti vykonala v Praze roku 1893. Zkoušku učitelké způsobilosti a německého jazyka složila v roce 1896 pro obecnou a 1901 pro měšťanskou školu. Od 1. října 1900¹³¹ absolvovala jednoroční kurs pro měšťanské školy a zároveň byla mimořádnou posluchačkou na české univerzitě v Praze. Krátký čas studovala v malířském ateliéru v Berlíně.

Od roku 1892 působila jako výpomocná vyučitelka na obecné škole v Pacově, odkud po osmi letech působení přešla na tamní měšťanskou dívčí školu. Jako definitivní odborná učitelka v pelhřimovské dívčí škole nastoupila od 1. září 1904. Vyučovala zde německý jazyk a výtvarnou výchovu.

Roku 1923 se stala první ředitelkou dívčí školy v Pelhřimově, v jejíž čele byla po dobu deseti let. Po ní převzala ředitelské křeslo druhá a poslední žena – ředitelka dívčí školy Zdena Stejskalová.

Zemřela v Praze roku 1944.

V. 4. 3. Karel Křivanec

Karel Křivanec se narodil 20. srpna 1879¹³² v Radomyšli u Strakonice. Obecnou školu vychodil ve svém rodišti a měšťanskou školu ve Strakonících. Ve svých patnácti letech odešel z reálné školy v Písku na Ústav ku vzdělání učitelů v Příbrami. Na této škole odmaturoval v roce 1898, vykonal zkoušku způsobilosti pro obecnou (1898) a měšťanskou (1901) školu a zkoušku vyučování náboženství (1898). V Praze roku 1907 složil zkoušku způsobilosti

¹²⁹ SOkA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 3.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² SOkA Pelhřimov. Fond Dívčí školy v Pelhřimově. Kniha č. 3.

vyučování těsnopisu podle Gebalsbergerovy soustavy. Zkoušku z německého jazyka pro obecné školy vykonal roku 1918 a pro měšťanské školy roku 1929 v Soběslavi.

Do Pelhřimova přišel z měšťanské školy ve Strakonících, kde působil jako odborný učitel. „Dekretem zemské školní rady v Praze ze dne 14. prosince 1906 č. 60 344 byl ustanoven definitivním odborným učitelem na pelhřimovské dívčí škole, kde začal vyučovat od 1. března roku 1907.“¹³³ Dále působil jako učitel těsnopisu na pelhřimovském státním reálném gymnáziu, učňovské a kupecké škole, odborné škole hospodářské a měšťanské škole chlapecké.

Stál při zřízení odborné školy pro ženská povolání a pomáhal jejímu chodu. Od 15. července 1921 se stal i jejím ředitelem. Při této příležitosti založil „Fond ředitele Křivance“ pro chudé žákyně této školy.

„Po státním převratu vedl z vůle učitelstva agendu okresního školního inspektora, byl zvolen zástupcem učitelstva v okresním školním výboru a členem pelhřimovské školní rady i obecního zastupitelstva.“¹³⁴

Od nového školního roku 1950/1951 usedl do vedení obecné a měšťanské dívčí školy.

„Karel Křivanec byl členem vlasteneckých, národních, kulturních, školských, turistických i hospodářských a propagačních spolků a institucí.“¹³⁵ Jako jednatel Národní Jednoty Pošumavské vykonal od roku 1907 mnoho přednášek v kraji. „Věnoval se i hraničářské práci na Štoku, za kterou obdržel dva diplomy uznání.“¹³⁶

Křivanec se věnoval i publikační činnosti. Ve dvou svazcích napsal a vydal spis „Pokračovací školy hospodářské“. přispíval do časopisů, jako byly: „Věštník ženských škol odborných“, „Škola a rodina“, „Věčné nauky“, „Čas pro občanskou výchovu“, „Pošumaví“, „Vlastivědného sborníku Trocnova“, „Školy měšťanské“, „Občan a škola“ a „Týdeníku“.

Za svou učitelskou a vychovatelskou činnost obdržel nejen několik pochvalných uznání okresní a zemské školní rady, nýbrž i respekt a uznání pelhřimovských občanů.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Výroční zpráva Veřejné odborné školy pro ženská povolání v Pelhřimově 1947-1948. Pelhřimov: tisk E. Šprongl, 1948. str. 1.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž.

VI. Žákyně školy

Dětem ve věku od 6 do 14 let byla určena škola národní, která se dále dělila na obecnou a měšťanskou. Tyto školy měly své žáky a žákyně vychovávat „ v mravnost a nábožnost, vyvíjet jejich ducha, pěstovat v nich známosti a zběhlosti, kterým bylo jest k dalšímu vzdělání zapotřebí“¹³⁷.

VI. 1. Vyučování

Jak na obecných a měšťanských školách začínal školní rok dne 16. září. V Pelhřimově započal školní rok v devět hodin dopoledne vzýváním ducha svatého „Veni Sancte Spiritus“. Tuto mši sloužil vždy katecheta obecné a měšťanské dívčí školy. V kostele sv. Bartoloměje se sešli všichni učitelé, žákyně i jejich rodiče. Zpravidla byly dívky do škol zapisovány ve dnech 13., 14. a 15. září. Do jednotlivých tříd byly žákyně rozděleny až 17. září. Školní rok trval 46 neděl.

Na základě vynesení zemské školní rady a ministerstvem školství a národní osvěty ze dne 4. srpna 1920 č. 417/15¹³⁸ bylo nařízeno, aby od nového školního roku 1920/1921 započalo vyučování na všech školách 1. září.

VI. 2. Učební osnovy a rozvrhy žákyň

Na dívčí škole rozvrhy hodin sestavovala učitelská porada. Schvaloval je pak školní inspektor. Každá škola se spravovala vlastním kázeňským řádem.

VI. 2. 1. Učební osnovy na Obecné škole

Docházka do obecné školy byla povinná. Tato škola sloužila bez rozdílu dětem všech sociálních vrstev. V některých obcích mohly být tyto školy smíšené, ve větších městech byly zpravidla rozděleny na dívčí a chlapecké.

Na těchto školách se učilo náboženství, čtení, počty, jazyk, ale také zeměpis, dějepis, přírodopis, zručnost a dovednost, tj. kreslení, zpěv, tělocvik a ruční práce.

Na další straně jsem pro lepší orientaci vytvořila tabulku předmětů a počtů hodin, která znázorňuje učební plány pelhřimovské obecné dívčí školy z roku 1914. Pro srovnání jsem uvedla i rozvrh školy obecné chlapecké téhož roku.

¹³⁷ ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: Obraz jejich vývoje a osudů. II. svazek r. 1848-1913. str. 263*

¹³⁸ SOk Pelhřimov. Dívčí škola. Kniha č.2.

*Obecná škola dívčí*¹³⁹

Předmět	Počet hodin v jednotlivých třídách				
	<i>I.</i>	<i>II.</i>	<i>III.</i>	<i>IV.</i>	<i>V.</i>
Náboženství	2	2	2	2	2
Český jazyk	12	10	9	9	6
Zeměpis	-	-	1	2	3
Dějepis	-	-	1	2	3
Přírodopis	-	-	1	1	3
Přírodopyt	-	-	1	1	3
Počty a měříčské tvary	3	4	3	3	3
Kreslení	-	1	1	2	2
Psaní	-	2	2	2	1
Zpěv	2	2	1	1	1
Tělocvik	-	-	-	-	-
Ruční práce	-	-	3	3	3
Hodin celkem	19	21	25	28	30

*Obecná škola chlapecká*¹⁴⁰

Předmět	Počet hodin v jednotlivých třídách				
	<i>I.</i>	<i>II.</i>	<i>III.</i>	<i>IV.</i>	<i>V.</i>
Náboženství	2	2	2	2	2
Český jazyk	12	10	9	9	6
Zeměpis	-	-	1	2	3
Dějepis	-	-	1	2	3
Přírodopis	-	-	1	1	3
Přírodopyt	-	-	1	1	3
Počty a měříčské tvary	3	4	4	4	4
Kreslení	-	1	1	2	2
Psaní	-	2	2	2	-
Zpěv	1	1	1	1	1
Tělocvik	1	1	2	2	2
Ruční práce	-	-	-	-	-
Hodin celkem	19	21	25	28	29

¹³⁹ SOk Pelhřimov. Dívčí škola. Kniha č. 2.

¹⁴⁰ SOk Pelhřimov. Chlapecká škola. Kniha č. 2.

Z předcházejících tabulek lze vyčíst, že počty hodin se ve všech pěti třídách obecných škol shodují. Výjimkou je pátá třída, kdy na dívčí škole mají o hodinu více, tedy 30. I předměty a počty hodin na školách jsou téměř stejné. Odlišnost se týká hodin tělocviku a ručních prací. Dívky tělesnou výchovu nemají vůbec, kdežto chlapci ano. U ručních prací je to obráceně. Chlapci tyto práce nemají, ale dívky ano.

VI. 2. 2. Učební osnovy na Měšťanské škole

Měšťanské školy se již dělily zvlášť na chlapecké a dívčí. Tyto školy byly vyšším stupněm školy obecné. Přípravovaly pro ústavy učitelské a odborné školy, na kterých se nepožadovalo vystudování školy střední. Měšťanky byly trojtřídní a navazovaly na pátou třídu obecné školy.

Pro každou měšťanskou školu musela být zvlášť vypracována učební osnova podle učitelského sboru na dotyčném ústavu.

Na měšťanské škole se učil český jazyk, náboženství, zeměpis, dějepis, přírodopis, přírodopyt, počtářství, účetnictví, kreslení, krasopis, zpěv. Mezi neobligátní učení na chlapecké škole patřila němčina, francouzština, housle a modelování. Na dívčí škole pak němčina, tělocvik, francouzština a hudba. Na dívčích školách se učilo také ručním pracím, známkování, šití na stroji, šití a stříhy prádla. Nezapomínalo se na základy domácího hospodářství a praktický výcvik v pěstování domácí zeleniny a vaření.

I pro tuto školu jsou sestaveny tabulky, které lépe vystihují jednotlivé hodiny i jejich počty jak pro dívčí, tak pro chlapeckou pelhřimovskou školu v roce 1914.

Zde se již liší počty hodin. na dívčí měšťance mají dívky méně hodin než chlapci. V předmětech tělocviku a ručních prací je rozdíl stejný jako u obecných škol. Na měšťankách přibýly hodiny počtářství a účetnictví, krasopis a geometrické rýsování.

*Měšťanská škola dívčí*¹⁴¹

Předmět	Počet hodin v jednotlivých třídách		
	I.	II.	III.
Náboženství	2	2	2
Český jazyk	4	4	4
Zeměpis	3	3	3
Dějepis	3	3	3
Přírodopis	2	2	2
Přírodopyt	2	2	2
Počtářství a účetnictví	3	3	3
Geometrické rýsování	1	1	-
Kreslení	3	3	3
Krasopis	1	1	-
Zpěv	1	1	1
Tělesná výchova	-	-	-
Ruční práce	4	4	6
Hodin celkem	29	29	29

*Měšťanská škola chlapecká*¹⁴²

Předmět	Počet hodin v jednotlivých třídách		
	I.	II.	III.
Náboženství	2	2	2
Český jazyk	4	4	3
Zeměpis	3	3	3
Dějepis	3	3	3
Přírodopis	2	2	2
Přírodopyt	2	2	3
Počtářství a účetnictví	4	4	4
Geometrické rýsování	3	3	3
Kreslení	4	4	6
Krasopis	1	1	-
Zpěv	1	1	1
Tělesná výchova	2	2	2
Ruční práce	-	-	-
Hodin celkem	31	31	32

¹⁴¹ SOk Pelhřimov. Dívčí škola. Kniha č. 2.

¹⁴² SOk Pelhřimov. Chlapecká škola. Kniha č. 2.

VI. 3. Žákyně dívčí pelhřimovské školy

Jak obecnou i měšťanskou školu navštěvovaly dívky ze všech pelhřimovských sociálních vrstev. Chudším žákyním pomáhaly bohatší jistými materiálními potřebami, jako byly například obnošené šaty, starší učebnice či dokonce brýle.

VI. 3. 1. Vývoj počtu žákyň na obecné i měšťanské škole

Již jsem se zmínila, že nejstarší materiály o dívčí pelhřimovské škole nejsou zachovány. To bohužel platí i o počtu žákyň. Zcela přesné informace máme od roku 1895. Tyto informace jsou čerpány ze školních kronik a třídních knih.

V následujících tabulkách je zachycen počet žákyň na začátku a na konci školního roku. Do těchto tabulek jsem zařadila i počty dívek podle náboženského vyznání. Tabulky jsou řazeny chronologicky vždy po pěti letech od roku 1895.

Vývoj počtu žákyň na obecné škole¹⁴³

Školní rok	Počet žákyň ve školním roce		Počet žákyň podle vyznání				
	Na začátku	Na konci	Evang. vyz.	Izrael. vyz.	Katol. vyz.	Ostat. vyz.	Bez vyz.
1895/1896	270	298					
1900/1901	289	320	3	9	308		
1905/1906	352	366	3	14	347		
1910/1911	360						
1915/1916	365						
1920/1921	384	415	1	3	370	10	
1925/1926	231						
1930/1931	278	273	9	3	255	6	4
1935/1936	290	291	4	3	274	5	5
1940/1941	274	279	9	0	257	7	6
1945/1946	217		4	0	213		
1950/1951	195	190	11	0	178	2	4

¹⁴³ U nevyplněných polí nebyly úplné záznamy

Vývoj počtu žákyň na měšťanské škole¹⁴⁴

Školní rok	Počet žákyň ve školním roce		Počet žákyň podle vyznání				
	Na začátku	Na konci	Evang. vyz.	Izrael. vyz.	Katol. vyz.	Ostat. vyz.	Bez vyz.
1895/1896	97	102		6	96		
1900/1901	114	114		10	104		
1905/1906	133	134	3	8	122		
1910/1911	156						
1915/1916	175						
1920/1921	155	156	1	1	150	3	
1925/1926	226						
1930/1931	125	123	4	3	117		
1935/1936	173	176	6	0	167	1	2
1940/1941	252	253	10	0	238	3	1
1945/1946	346	278	8	0	335	1	2

VI. 3. 2. Činnosti žákyň

Žákyně školy provozovaly i vedlejší školní činnosti. Například pořádaly každoroční divadelní představení, které nacvičily společně se svými učiteli a učitelkami. Nejvýznamnější z nich bylo představení „Ospaleček“ z roku 1940 a představení „Červený květ“ z roku 1942.

Druhé představení se hrálo ve dnech 18.-22. května roku 1942 v pelhřimovském Městském divadle. Inscenace „Červený květ“ byla hudební pohádka, kterou napsala Marie Pernicová. Hudbu složil a řídil Pavel Paroubek. „Tato pohádka nepostrádala ušlechtilé tendence a dala zvítěziti lásce k bližnímu“¹⁴⁵

Dalším významných představením žákyní byl i „Večer české písně“ roku 1940. Tato akce se konala 21. května od 20:00 v Národním domě. Během večera mohli diváci sledovat pečlivě nacvičené pěvecké, recitační a taneční čísla. Večer byl důstojně zakončen národní hymnou.

¹⁴⁴ U nevyplněných polí nebyly nalezeny žádné záznamy.

¹⁴⁵ SOK Pelhřimov. Dívčí škola. Kniha č. 5.

VI. 3. 3. Dorost Československého Červeného kříže

Mezi vedlejší činnosti žákyň dívčí školy patřila i organizace Dorostu Československého Červeného kříže.

Instituce Červeného kříže byla formálně založena roku 1863. O jeho vznik se zasloužil Henry Dunant, Gustav Maynier, Lous Appian, Theodor Maunoir a Henry Dufour. V českých zemích byl v roce 1868 založen „Vlastenecký pomocný spolek pro Království české“. Za oficiální datum vzniku Československého Červeného kříže se považuje 1. únor 1919, tedy pár měsíců po vzniku samostatné Československé republiky.

V pelhřimovské dívčí škole byl roku 1924 zřízen Dorost Československého Červeného kříže. Členkami dorostu byly žákyně páté třídy obecné a všechny třídy školy měšťanské. Součet všech příslušnic na počátku této instituce byl 278.

Na počátku byla náplní práce děvčat péče o osobní čistotu, pořádek ve třídách i v celé školní budově. Postupem času se jejich zájem rozšířil i o „zmírnění bídy svých spolužaček“, pořádání výstav, besídek, divadelních představení, ale i zasílání finanční pomoci do jedné školy v Podkarpatské Rusi.

Od roku 1924 do 1940, kdy spolek zanikl, uspořádaly dívky mnoho výstavních akcí. Jednou z nejdůležitějších výstav je krajinská výstava konaná v Pelhřimově roku 1926. Zde se vystavovaly práce uměleckého řemesla, kterých tu bylo více než 200. Za výtěžek z prodaných předmětů se zakoupilo několik knih, jež daly základ školní knihovně.

Ke koupi školního radia přispěl Dorost výtěžky ze svých divadelních her. A to především ze hry „Do Prahy za panem prezidentem“ (1924), „Hastrman“ (1925) a „Strašidla ve sklepě“.

Každý rok pořádaly dorostenky několik besídek. Například pásmo národních tanců (1926), každoroční masopustní a besídku ke Dni matek.

Své chudé spolužačky podarovaly dorostenky dvakrát ročně oblečením, školními a pracovními pomůckami, ale i přesnídávkami a penězi. Zvláštní péči členky Červeného kříže věnovaly osiřelým dívkám. pro ty pořádaly sbírky například na nákup léků a brýlí.

Do školy v Podobovci v Podkarpatské Rusi poslaly dívky v roce 1928 čtrnáct sukní, sedmnáct košil, devět halenek, dva starší kabáty, dvojce šaty a tři čepice. O čtyři roky později zaslaly do té samé školy několik set sešitů, per, tužek, násadek, pastelek a knih.

za své několikaleté působení dostal Dorost ČSČK pelhřimovské dívčí školy i ocenění. Dne 17. února 1927 obdržel čestný diplom se zlatou medailí za práce na již zmiňované

krajinské výstavě. Společnost ČSČK v Praze projevila uznání dívčímu dorostu a učitelskému sboru a věnovala jim diplom za krásné dorostové práce.

V srpnu roku 1940 byl spolek rozpuštěn a veškerý majetek spolku byl zabaven. Po druhé světové válce se Červený kříž v Československu obnovil. V Pelhřimově však nikoli. Po únorovém převratu roku 1948 byl Dorost Červeného kříže násilně zařazen do jednotné Pionýrské organizace.

VII. Školní budova

Důležitou součástí jakékoli školy je její školní budova. Pelhřimovská dívčí škola změnila své působiště celkem dvakrát.

VII. 1. První stěhování školy

Od nového roku 1878 se dívčí škola přestěhovala ze svých starých místností do nové školní budovy. Do tohoto roku byla druhá, třetí a čtvrtá třída obecné školy umístěna ve „špitále u kostela sv. Bartoloměje“¹⁴⁶. První třídě občanky a všem třem třídám měšťanské školy i s ředitelnu sloužila stará školní budova obecního domu č. 56.

Nové prostory školy byly umístěny v prvním patře chlapeckého ústavu, kde bylo žákyním vymezeno sedm místností. Dívčí i chlapecká škola měla svůj vlastní vchod.

Slavností otevření školy bylo pořádáno 2. ledna 1878. V devět hodin ráno se žákyně i se svými učiteli sešli ve starých školních místnostech. Odtud šli do kostela sv. Bartoloměje na mši, kde byli přítomni členové obecního zastupitelstva i s purkmistrem Janem Friedem a zástupci c.k. okresní školní rady. Z kostela se průvod odebral do nové budovy, kde místnosti slavnostně posvětil školní děkan Vojtěch Holý. Poté následoval projev ředitele Karla Matějky. Při této příležitosti kladl mládeži, učitelům a rodičům na srdce velikou oběť, kterou zdejší obec novou školní budovou přineslo.

VII. 2. Stavba nové školní budovy

Protože již dosavadní školní budova nevyhovovala vyučování dívek, usnesla se městská rada, že by měla být pro dívčí školu postavena nová samostatná budova.

Od ledna roku 1896 se hledalo vhodné místo, na kterém by mohla být nová školní budova vystavěna nebo kam by mohla být přestěhována. Školní rada představila c.k. okresní školní radě šest možných návrhů vhodných míst:

1. Zahrada v Panském dvoře spolu se zahradou sv. Prokopa,
2. Dům U Labutě č. 119 v Čížkově,
3. Dům č. 114 v Hrnčířské ulici,
4. Dům č. 82 v téže ulici,
5. Dobytčí trh spolu s domy č. 260 a č. 73
6. Domy č. 59 a č. 58 i se zahradou po zemřelém panu Tomším.

¹⁴⁶ Tato budova zbourána na počátku 20. století.

Nejvíce zaujal návrh číslo jedna. na základě schválení místa c.k. okresní školní radou vypsal místní školní rada konkurz na vypracování návrhu na školní budovu a stanovila tři ceny pro nejlepší návrhy. První cena obnášela 300, druhá 200 a třetí 100 korun. Přihlásilo se 22 architektů se svými návrhy, které byly poslány ke kontrole spolku architektů a inženýrů v Praze. Porotu tvořil Antonín Wiehl, Osvald Polívka a a Jan Veyrych. Za nejlepší návrh porota vyhlásila projekt s názvem „Jarmila“ od Vratislava Pacovského z Prahy. Druhé místo obsadil projekt „1+1“ Antonína Roháčka a třetí cenu si odnesl Josef Schvautz za projekt „P“.

Na schůzi ze dne 21. ledna 1897 pelhřimovská školní rada schválila návrh pana Antonína Roháčka „1+1“, který měl nejnižší stavební náklad. když se však místní obyvatelé dozvěděli, že škola by měla být umístěna daleko od centra, sepsali petici s šedesáti podpisy a zaslali ji městskému zastupitelstvu. Na zasedání zastupitelstva 11. února 1897 byl předložen návrh, aby „vzat byl plán první cenou poctěný a aby pošinuto byl staveniště od strany jihozápadní ku straně jihovýchodní, čímž i strana, která si chce mít školu na pozemku navrženém, bude vyhověno“¹⁴⁷. Tento návrh byl tedy přijat.

Pan Vratislav Pacovský byl požádán, aby dodal plány a rozpočty na stavbu nové školní budovy do 15. června 1897. Bohužel se tak nestalo a stavba školy byla odložena. Architekt Pacovský své plány odevzdal až 10. září. Školní rada se na zasedání z 13. prosince usnesla, že nejdéle do 1. listopadu roku 1898 bude stavba zastřešena a 1. června roku 1899 bude dokončena a odevzdána.

Na konci roku 1897 školní rada vyjednávala o tom, kterou firmu má najmout na zřízení ústředního parovzdušného topení. Výběr byl ze dvou firem – z Českomoravské továrny a firmy B. a E. Körting, která konkurz vyhrála.

Dnem 31. ledna 1898 končila konkurzní lhůta na podání ofert stavby školní budovy. Celkem bylo odevzdáno dvanáct plánů, avšak velká část se nedržela stanovených podmínek. Nejlepší návrh podal Antonín Holeček, stavitel z Jíčina. Ten celou stavbu vyčíslil na 71 274 zlatých a 27 krejcarů.

Stavební plán školy byl tento: „ V pravé polovici pod přízemkou zřídí se byt pro školníka a byt o dvou pokojích. V přízemí pak bude učebna, která s druhou učebnou a připojeným kabinetem dá vhodných místností pro zřízení opatrovny. V prvním patře budou čtyři učebny, ředitelna, knihovna, sborovna a sociální zařízení. Druhé patro bude mít další čtyři třídy, dva kabinety a slavnostní sál.“¹⁴⁸

¹⁴⁷ Státní okresní archiv Pelhřimov, fond Dívčí škola Pelhřimov, kniha č.1.

¹⁴⁸ Tamtéž.

Bohužel se stavba budovy prodloužila, kvůli nepříznivému počasí. Proto tedy pelhřimovská školní rada požádala c.k. okresní školní radu, aby na obecné a měšťanské dívčí škole byl začátek vyučování posunut.

V neděli 17. září roku 1899 byla nová školní budova slavnostně posvěcena. I tentokrát se svěcení zúčastnila všechna školní mládež, učitelé, rodiče a zástupci c. k. okresní školní rady. Před devátou hodinou ranní odebral se tento průvod do kostela sv. Bartoloměje na slavnostní mši, kterou sloužil pelhřimovský děkan Jan Kačer. Ten pak při svěcení budovy promluvil o důležitosti školy. Na základním kamenu školy je napsáno: „Postaveno obcí královského města Pelhřimova v roce 1898 na oslavu padesátiletého panování Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I.“. Ředitel školy Josef Dobiáš při svém slavnostním projevu poděkoval starostovi obce Vojtěchu Friedovi, místní školní radě a všem těm, kteří jakýmkoli způsobem napomohli stavbě školní budovy, za svou přízeň dívčí škole.

Žákyně dívčí školy poprvé usedly do svých nových lavic 10. října roku 1899.

VIII. Organizace vzniklé při dívčí škole

VIII. 1. Opatrovna

První výchovná zařízení pro děti předškolního věku vznikly v Evropě již ve druhé polovině 18. století. V rakouské říši byla jako první v roce 1828 otevřena opatrovna „Angyalkert“ (Zahrada andělíčků) v uherském Budíně. Zasloužila se o to hraběnka Theresa Brunswick-Korompe. Tyto instituce podléhaly biskupské konsistoři a nesměly přijímat děti starších pěti let.

V českých městech vznikala podobná zařízení o něco později. „Oficiální základ jim dal pokyn nejvyššího českého purkrabího Karla Chotka z 16. května 1835, kterým vyzval krajské hejtmány a konsistoře k „založení humanitních ústavů, tak řečených opatroven dítek“.“¹⁴⁹ Průkopníkem moderní předškolní výchovy v Čechách byl Jan Svoboda¹⁵⁰. V roce 1832 založil „vzornou opatrovnu“ v Praze na Hrádku pod Emauzy. Pomocí her, říkanek a zpěvu vštěpoval dětem nenásilnou formou morální zásady a učil je základům čtení, psaní i němčiny.¹⁵¹ Do roku 1848 vzniklo v Čechách dvacet opatroven. „V roce 1888 existovalo v Čechách, Moravě, Slezsku a Dolním Rakousku 172 předškolních ústavů, v nichž vedle 5 pěstounů působilo 322 kvalifikovaných pěstunek a pomocných opatrovnic.“¹⁵²

Na pelhřimovském školním okrese byly zřízeny opatrovny dvě. Opatrovna v Pacově, která byla pod správou dobročinného spolku Libuše, a opatrovna v Pelhřimově, zřízena při obecné a měšťanské dívčí škole.

První, kdo se začal zajímat o zřízení opatrovny v Pelhřimově byl ředitel dívčí školy Karel Matějka. V roce 1879 uspořádal hudební akademii ve prospěch vzniku opatrovny. Čistý výtěžek z této akce, 70 zlatých, byl uložen v pelhřimovské spořitelně. Když Matějka požádal Městskou radu o vytvoření předškolní instituce, ozvalo se v tehdejších rozhodujících kruzích toto: „Zřídí-li se opatrovna, nebudou mítí hospodáři nádeníků!“¹⁵³ Tento pádný důvod rozhodl o osudu opatrovny a zřízení bylo posunuto na dobu neurčitou.

O další pokus založení opatrovny se postarala paní Josefína Stejskalová, manželka učitele zdejší dívčí školy. Ta pořádala v červnu roku 1896 dvě divadelní představení: „Malé švadleny“ a „Pan doktor“. Výtěžek z těchto her činil 65 zlatých a 52 krejcarů a byl uložen do

¹⁴⁹ LENDEROVÁ – MACKOVÁ – BEZECNÝ – JIRÁNEK. *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. str.37.

¹⁵⁰ Jan Svoboda (1803-1844). Vydal i několik publikací: Školka, Malý čtenář, Malý písař, Malý Čech a Němec.

¹⁵¹ Jan Svoboda, první učitel na opatrovně na Hrádku v Praze. *Světozor*, 10 1869, roč. 3, čís. 41, s. 330.

¹⁵² LENDEROVÁ – MACKOVÁ – BEZECNÝ – JIRÁNEK. *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. str.38.

¹⁵³ Státní okresní archiv Pelhřimov. Fond Dívčí škola Pelhřimov. Kniha č.1

fondy na zřízení opatrovny. I tentokrát městská rada odpověděla na požadavek otevření pelhřimovské opatrovny záporně.

Již vážněji se o vzniku opatrovny začalo přemýšlet na konci roku 1900. Svěřena byla některé kongregaci velebných sester. Městská rada tedy započala vyjednávat s velebnými sestrami sv. Karla Boromejského a Školskými sestrami v Horažďovicích. Oběma kongregacím nabídla, že jim v nové školní budově opatří a zařídí byt.

Na zasedání městské rady, konaném 15. března 1901 bylo přijato:

- „1. Aby v městě Pelhřimově zřízena byla opatrovna, kteráž by nákladem obecním byla udržována a s obecnou a měšťanskou školou dívčí spojena.
2. Aby zřizovací stanovy jakož i způsob opatrování byl projednán a schválen.
3. Aby opatrovna ta počátkem příštího školního roku otevřena byla.“¹⁵⁴

C.k. okresní školní rada svým vynesemím ze dne 17. června 1901 č.20 701 schválila, aby byla opatrovna zřízena v budově obecné a měšťanské školy dívčí a byla připojena i k její pedagogické správě.

V červenci téhož roku započala městská rada vyjednávat s oběma kongregacemi sester. Jednalo se o to, zda by představenstva uvedených kongregací do opatrovny od nového školního roku zaslala pěstounku. Obě kongregace odpověděly, že na tento rok nemají dost zkušených pěstounek. V srpnu do města Pelhřimova přijel duchovní správce Školských sester Antonín Polanský. Nabídl starostovi obce, Antonínu Rosolovi, že vyšle opatrovně dvě školské sestry a služebnou, když městská rada upraví místnosti pro opatrovnu a byt ve školní budově podle jeho návrhu. Poté, co městská rada úpravy odsouhlasila, byla za pěstounku přijata sestra Marie Lojola Čechová.

Když měla být podepsána smlouva mezi městem a kongregací Školských sester, zjistilo se, že ve školní budově může být umístěna pouze opatrovna. Městská rada tedy rozhodla, že se zvolí světská učitelka a jí bude k nápomoci opatrovnice. Za pěstounku byla zvolena slečna Marie Tichá. Ta nabyla vysvědčení způsobilosti dne 11. května roku 1900 na ústavě ku vzdělání učitelek v Praze. Základní služné pro slečnu Tichou činilo 3 708 korun ročně.¹⁵⁵ Opatrovnící se stala Josefa Hovorková.

„C.k. zemská školní rada svým vynesemím ze dne 17. června 1901 č. 20 701 povolila, aby městská opatrovna v Pelhřimově od 1. října téhož roku otevřena byla.“¹⁵⁶ Protože se dosud jednalo pouze o bytě pro jeptišky, ne o vlastní opatrovnu, muselo být otevření

¹⁵⁴ Státní okresní archiv Pelhřimov. Fond Dívčí škola Pelhřimov. Kniha č.1

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž.

odloženo. V první řadě bylo nutno opatřit nějaký nábytek. Jeho výroba byla svěřena truhláři Nejedlému, který jej dle návrhů ředitele Josefa Dobiáše zhotovil.

Zápis dětí do opatrovny vykonal ředitel dívčí školy Dobiáš 1. listopadu roku 1901. Zapsáno bylo 52 dívek a 54 chlapců. Během roku vzrostl počet dětí na 78 dívek a 78 chlapců.

Roku 1931 byla pelhřimovská opatrovna přeměněna v městskou veřejnou mateřskou školu. Připojena byla jak administrativní, tak pedagogickou správou k dívčí škole. Účelem mateřské školy bylo podporovat a doplňovat domácí výchovu dítek školou ještě nepovinných ve věku 3-6 let, zvláště těch rodičů, kteří pro zaměstnání nemohli náležitě své děti opatrovat a o jejich výchovu pečovat.

Mateřská škola byla uzavřena roku 1953, kdy došlo ke spojení dívčí a chlapecké školy.

VIII. 2. Polévkový ústav

Jako jinde, tak i v Pelhřimově, pociťovala se potřeba, aby byl zřízen polévkový ústav. V listopadu roku 1903 ředitel dívčí školy Josef Dobiáš požádal zámožnější dámy o podporu pro chudou, hladovějící mládež. „Příspěvek na zřízení polévkového ústavu ve městě zaslalo 113 dam a jeden pán. Sbírkou vynesla 336 korun 40 haléřů a několik potravin.“¹⁵⁷

13. prosince svolal ředitel schůzi, na které se mělo jednat o zřízení polévkového ústavu. Vzdal díky přítomným dámám za ochotu, s jakou vyšly vstříc šlechtnému snažení. Navrhl dva projekty chodu ústavu:

„1. Vaření polévky se svěří jedné osobě a zvolené dámy na ní budou dohlížeti.

2. Dámy budou samy polévku vařiti.“¹⁵⁸

Po delší debatě byl přijat návrh, aby polévku vařila spolehlivá osoba, na kterou bude dohlížet zvolený komitét.

Předsedkyní komitétu byla zvolena Anna Drechselová, choť c.k. místodržícího rady, místopředsedkyní Františka Rosolová, choť starosty města, pokladnicí Bohuslava Špinarová. Vyvařování polévky bylo svěřeno paní Františce Paulové. Za půl litru dostala kuchařka 8 haléřů.

„Polévka se rozdávala v pondělí, úterý, čtvrtek a pátek. Rozdáno bylo 2 480 porcí, což žádalo náklad 198 korun 38 haléřů.“¹⁵⁹

¹⁵⁷ Státní okresní archiv Pelhřimov. Fond Dívčí škola Pelhřimov. Kniha č.1

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Tamtéž.

VIII. 3. Odborná rodinná škola

Účelem odborných rodinných škol bylo, aby teoreticky i prakticky vzdělávaly a vychovávaly dívky podle požadavků, které byly tehdy dobrou kladeny na ženu jako hospodyni, matku a řádnou občanku. Rodinné školy nebyly myšleny jen pro praktickou a teoretickou výchovu dívek, ale i jako první stupeň pro studium na ústavech pro vyšší ženská povolání. Těmito školami musela projít každá dívka, která se chtěla věnovat učitelství domácích nauk na obecných a měšťanských školách nebo se chtěla stát učitelkou škol rodinných, hospodyňských a mateřských.

Na počátku 20. století existovalo jen málo takovýchto typů škol pro dívky, jako byl například Výrobní spolek v Praze¹⁶⁰, Pöttingeum v Olomouci¹⁶¹ a Vesna v Brně¹⁶². Tyto ústavy poskytovaly jen nepatrnou část vyššího ženského vzdělání. „Teprve s naším osvobozením dostalo se i české dívce všech vrstev vhodnější příležitosti k vyššímu a odbornému vzdělání značným rozšířením sítě dívčích odborných škol rodinných.“¹⁶³

VIII. 3. 1. Vznik rodinné školy v Pelhřimově

První pokusy o vznik školy pro další vzdělání dívek po skončení školní docházky učinil výbor pelhřimovského dámského spolku Libuše. Tehdejší předsedkyně spolku Marie Dobiášová, manželka ředitele dívčí obecné a měšťanské školy Josefa Dobiáše, podala žádost na zřízení odborné dívčí školy 18. července roku 1907 městské radě. Bohužel snahy dam byly zavrženy.

V květnu roku 1919 se okresní vzdělávací sbor usnesl, že ve městě zřídí kuchařský kurz. V něm mělo být vyučováno vedle vaření také šití šatů a prádla, hygieně ženy, dítěte a obydlí. Avšak ani tento projekt nebyl uskutečněn. „Teprve v červenci téhož roku, v první řádné schůzi nově ustanoveného obecního zastupitelstva v Pelhřimově, byl přijat návrh městské rady na otevření pokračovací školy pro dívky.“¹⁶⁴

A tak mohly dívky od nového školního roku 1919/1920 nastoupit na „Všeobecně vzdělávací pokračovací školu pro dívky“ o dvou třídách. Do prvního ročníku byly přijímány žákyně, které vychodily alespoň třetí ročník měšťanské nebo nižší střední školy. Dále pak

¹⁶⁰ Karolína Světlá založila v Praze roku 1871 Ženský výrobní spolek, aby opatřila nemajetným ženám práci, na kterou je tímto způsobem připravovala. Proto byla zřízena obchodní a průmyslová škola a kurzy pro vychovatelky a ošetřovatelky.

¹⁶¹ Škola byla otevřena v letech 1895-1897.

¹⁶² V roce 1886 byla otevřena pokračovací škola spolku Vesna. Vyšší dívčí škola založena v roce 1888.

¹⁶³ *Výroční zpráva Městské dívčí dvouleté odborné školy rodinné s právem veřejnosti v Pelhřimově 1919-1926.* Pelhřimov: tisk E.Šprongl, 1926. str. 2.

¹⁶⁴ *Výroční zpráva Veřejné odborné školy pro ženská povolání v Pelhřimově 1935-1936.* Pelhřimov: tisk E. Šprongl, 1936. str. 7.

musely být československými státními občankami. Školné bylo stanoveno na 100 korun¹⁶⁵ ročně.

„Škola byla umístěna v budově dívčí školy nejprve ve dvou, později ve třech místnostech.“¹⁶⁶ Toto provizorní umístění trvalo po celou dobu existence rodinné školy.

Prvním ředitelem školy se stal Josef Dobiáš, který v té době řídil ještě dívčí a chlapeckou školu. I pozdější ředitelé odborné školy zároveň řídili školu dívčí, jelikož správa pokračovací školy spadala pod dívčí školu. Na celé škole působilo průběžně třináct učitelů.

V roce 1920 se výnosem z 20. května změnil původní název školy na „Dívčí dvouletou odbornou školu rodinou“ typu B¹⁶⁷. „Z nepatrných počátků začala se škola rozvíjeti a brzy po svém vzniku vynesení ministerstva školství a národní osvěty ze 10. května 1921 číslo 15 367 obdržela právo školy veřejné.“¹⁶⁸ Typ A¹⁶⁹ byl zaveden dne 1. března 1926. Od října roku 1921 byl otevřen nový obor odborné rodinné školy a sice živnostenská pracovna šití šatů.

„Pevnou oporu výchovy určoval školní řád pro školy průmyslové a obchodní, schválený ministerstvem školství a národní osvěty dne 22. srpna 1923 čís. 85 495-III.“¹⁷⁰ Živnostenské oprávnění ji bylo uděleno ministerstvem obchodu po dohodě s ministerstvem školství 8. července 1930.

V roce 1935 měla škola dvě oddělení a dva kursy:

1. Dvouletou ženskou odbornou školu
2. Živnostenskou pracovnu pro šití šatů
3. Lidové kursy
4. Kursy pro žákyně státního reálného gymnázia

¹⁶⁵ Výroční zpráva Městské dívčí dvouleté odborné školy rodinné s právem veřejnosti v Pelhřimově 1919-1926. str. 6.

¹⁶⁶ Výroční zpráva Veřejné odborné školy pro ženská povolání v Pelhřimově 1936-1937. Pelhřimov: tisk E. Šprongl, 1937. str. 7.

¹⁶⁷ Vyučováno bez vaření.

¹⁶⁸ Výroční zpráva Městské dívčí dvouleté odborné školy rodinné s právem veřejnosti v Pelhřimově 1919-1926. str. 7.

¹⁶⁹ Vyučováno s vařením.

¹⁷⁰ Výroční zpráva Městské dívčí dvouleté odborné školy rodinné s právem veřejnosti v Pelhřimově 1919-1926. str. 3.

VIII. 3. 2. Přehled učebných předmětů a týdenních hodin

V níže uvedené tabulce jsou vypsány předměty jednotlivých oddělení. Z ní je patrné, že odborná škola rodinná přihlížela plně k moderním vymoženostem v životě ženy. „A že nepomíjela žádné příležitosti, aby škola byla správným základem vzdělání dívky jako budoucí hospodyně, matky a vychovatelky dětí a že umožňuje další studium.“¹⁷¹

Dvouletá ženská odborná škola:¹⁷²

	Povinné předměty	I. ročník		II. ročník	
		1. pololetí	2. pololetí	1. pololetí	2. pololetí
		Počet hodin			
1.	Jazyk vyučovací	3	3	3	3
2.	Dějiny vzdělanosti	2	2	2	2
3.	Vychovatelství	2	2	2	-
4.	Zdravověda a péče o dítě	-	-	-	2
5.	Nauka občanská	-	-	2	2
6.	Počty a účtování	2	2	2	2
7.	Kreslení	3	3	3	3
8.	Šití prádla	12	12	-	-
9.	Spravování prádla	-	2	-	-
10.	Kreslení stříhů na prádlo	2	1	-	-
11.	Šití šatů a modiství	-	-	12	14
12.	Kreslení stříhů na šaty	-	-	2	1
13.	Vyšívání a práce ozdobné	2	2	2	2
14.	Nauka o látkách	1	-	1	-
15.	Nauka o domácím hospodářství	2	-	-	-
16.	Nauka o potravinách	-	2	-	-
17.	Vaření	4	4	4	4
18.	Hospod. cvičení, praní, žehlení	4	4	4	4
19.	Tělocvik	1	1	1	1
20.	Zpěv	1	1	1	1
	Nepovinné předměty				
21.	Němčina	3	3	3	3
	Celkový počet hodin	44	44	44	44

¹⁷¹ Výroční zpráva Městské dívčí dvouleté odborné školy rodinné s právem veřejnosti v Pelhřimově 1919-1926. str. 7.

¹⁷² Výroční zpráva Veřejné odborné školy pro ženská povolání v Pelhřimově 1937-1938. Pelhřimov: tisk E. Šprongl, 1938. str. 7.

Živnostenská pracovna: ¹⁷³

	Předměty	Počet hodin
1.	Živnostenské písemnosti a zákony	2
2.	Živnostenské počty a účetnictví	3
3.	Nauka o látkách	2
4.	Nauka o krojích a vkusu	2
5.	Kreslení	4
6.	Šití	23
7.	Kreslení stříhů	2
8.	Vyšívání a práce ozdobné	3
9.	Branná výchova	1
10	Němčina	3
	Celkový počet hodin	45

Odborná škola pro ženská povolání v Pelhřimově se během svého působení několikrát zúčastnila pracemi svých žákyň na Krajinských a Jihočeských výstavách, kde byla oceněna několika medailemi a čestnými diplomy.

V roce 1949 byla odborná rodinná škola komunistickým režimem uzavřena. Prošlo jí více než 4 000 žákyň a 2 000 kursistek¹⁷⁴.

¹⁷³ Výroční zpráva Veřejné odborné školy pro ženská povolání v Pelhřimově 1937-1938. str. 7.

¹⁷⁴ Výroční zpráva Veřejné odborné školy pro ženská povolání v Pelhřimově 1947-1948. Pelhřimov: tisk E. Šprongl, 1948. str. 12.

IX. Závěr

O dívčím školství bylo již několik publikací napsáno. Především se v těchto pracích jednalo o středoškolské a vyšší dívčí vzdělání. O elementárním dívčím školství máme velmi málo informací.

Ve své práci jsem se tedy snažila zachytit vývoj a historii obecné a měšťanské školy dívčí v Pelhřimově.

Obecný vývoj školství, nastíněný v úvodu práce, byl nutný k celkovému pochopení situace na školách v průběhu let, kdy dívčí škola existovala. U obecného školského vývoje jsem si stanovila dva mezní roky. A to sice rok 1848 a rok 1948.

Během zpracovávání této práce bylo velice zajímavé pozorovat, jak se z původně dvoutřídní obecné školy dívčí stala pětitřídní obecná a trojtřídní měšťanská škola s institucemi, které vznikly díky přičinění učitelů, kteří na této škole působili.

Dále bylo nesmírně zajímavé pozorovat i rozdíl mezi dnešním školstvím a tím před více než 150 lety. Netýká se to pouze školských nařízení, ale i přístupu učitelů k žákům a naopak. V dnešní době bychom našli jen málo učitelů a učitelek, kteří mají u žáků základních a středních škol autoritu, jako měli učitelé na konci 19. a počátku století. Dnes jsme zvyklí, že na školách učí především ženy a muži jsou zde vzácnou výjimkou. V době vzniku pelhřimovské školy tomu bylo naopak. Ženy se oficiálně ve školství začaly objevovat až po roce 1870.

Práce vychází z literatury a archivních pramenů, převážně školními kronikami. Díky nim by se dalo říci, že v této práci je dívčí škola v Pelhřimově popisována v zrcadle školních kronik.

Seznam použitých pramenů a literatury

Literatura:

BALÍK, Ivo. *Pelhřimovsko ve 2. tisíciletí.* Pelhřimov: Okresní muzeum Pelhřimov, 2000. ISBN 80-238-6474-2.

CACH J. *Výchova a vzdělání v českých dějinách, díl I.-III.* Praha: SPN a UK, 1988-1996.

DOBIÁŠ, Josef. *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí.* Díl I.-V. Pelhřimov, Praha, 1927-1930.

DRTINA, František. *Dívčí školství u nás a jinde.* Praha : Nákladem Jednoty učitelek, 1905.

KÁDNER O. *Vývoj a dnešní soustava školství, díl I.-III.* Praha:Sfinx a ČOU, 1929-1933.

KOUTNÍK, Jaroslav. *Pelhřimovské letopočty.* Pelhřimov: Okresní muzeum Pelhřimov, 1996.

KRIŠTŮFEK, Eduard. *Vývoj národního školství školního okresu pelhřimovského v zrcadle školních kronik.* Vlastivědný sborník českého jihovýchodu, 9, 1930, str. 10-15, 21-24, 38-42, 49-52.

KRIŠTŮFEK, Eduard. *Vývoj národního školství školního okresu pelhřimovského v zrcadle školních kronik.* Vlastivědný sborník českého jihovýchodu, 8, 1929, str. 1-5, 19-24, 41-47, 52-59, 66-71, 85-88, 109-112, 124-127, 137-142, 151-155.

KRIŠTŮFEK, Eduard. *Vývoj národního školství školního okresu pelhřimovského v zrcadle školních kronik.* Vlastivědný sborník českého jihovýchodu, 9, 1930, str. 10-15, 21-24, 38-42, 49-52.

KVÁŠOVÁ, Miroslava. *Pelhřimov (Zmizelé Čechy).*Praha: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-924-6.

LENEROVÁ – MACKOVÁ – BEZECNÝ – JIRÁNEK. *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století.* Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. ISBN 80-7194-756-3.

LENEROVÁ-KOPIČKOVÁ-BUREŠOVÁ-MAUR. *Žena v Českých zemích od středověku do 20. století.*Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 9-788071-069881.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Triviální školy v okolí Pelhřimova na konci 18. století.* Vlastivědný sborník Pelhřimovska, 1991, č.2, str. 3-13.

MARTÍNKOVÁ, Lenka. *Pelhřimov v pozdním středověku.* Vlastivědný sborník Pelhřimovska, 2004, č. 15, str. 5-32.

ŠAFRÁNEK. *Školy české, díl II.* Praha: MČ, 1918.

ŠTÍCHOVÁ, Marie. *Minulost Pelhřimovska v dějepisném vyučování.* Pelhřimov, 1958.

VĚTROVSKÝ, Vlastislav. *Pelhřimovsko v dobách válečných – Stavovské povstání.* Vlastivědný sborník Pelhřimovska, 2003, č. 14, str. 113-120.

Výroční zpráva Městské dívčí dvouleté odborné školy rodinné s právem veřejnosti v Pelhřimově 1919-1926. Pelhřimov: tisk E.Šprongl, 1926.

Výroční zpráva Veřejné odborné školy pro ženská povolání v Pelhřimově 1935-1936. Pelhřimov: tisk E. Šprongl, 1936.

Výroční zpráva Veřejné odborné školy pro ženská povolání v Pelhřimově 1937-1938. Pelhřimov: tisk E. Šprongl, 1938.

Výroční zpráva Veřejné odborné školy pro ženská povolání v Pelhřimově 1947-1948. Pelhřimov: tisk E. Šprongl, 1948.

Archivní prameny:

SOk Pelhřimov. Dívčí škola.

SOk Pelhřimov. Chlapecká škola.

SOk Pelhřimov. Městská školní rada.

Jiné zdroje:

http://www.astride.estranky.cz/stranka/vyvoj-skolstvi-v-ceskych-zemich-_18__-19_-stol__

<http://www.astride.estranky.cz/stranka/vyvoj-ucitelskeho-vzdelavani-u-nas>

<http://home.pf.jcu.cz/~vsoucek/07csskol.pp>

http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=22&rok=05&odkaz=ucitelske.htm

Seznam příloh

Obr. č. 1. , 2. Masarykovo náměstí ve městě Pelhřimov.

Vlastní zdroj.

Obr. č. 3. Městská fara, kde dříve byla v 15. století škola.

Vlastní zdroj.

Obr. č. 4. Dnešní průmyslová škola, kam byla roku 1878 přestěhována dívčí škola.

Vlastní zdroj.

Obr. č. 5. Budova dívčí školy po svém dokončení v roce 1899.

SOk Pelhřimov. Dívčí škola.

Obr. č. 6. Budova bývalé dívčí školy, kde se dnes nachází Obchodní akademie.

Vlastní zdroj.

Budova bývalé dívčí školy, kde se dnes nachází Obchodní akademie

Obr. č. 7. Učitelství sbor dívčí školy v roce 1936.

SOk Pelhřimov. Dívčí škola.

Obr. č. 8. Učitelství sbor roku 1942.

SOk Pelhřimov. Dívčí škola.

Obr. č. 9. Marie a Josef Dobiášovi.

SOk Pelhřimov. Dívčí škola.

Obr. č. 10. Marie Jelínková

SOk Pelhřimov. Dívčí škola.

Obr. č. 11. Karel Křivanec

SOk Pelhřimov. Dívčí škola.

Obr. č. 12. , 13. Slavnost výročí vzniku samostatné Československé republiky v roce 1936.

SOk Pelhřimov. Dívčí škola.

Obr. č. 14. , 15. Divadelní představení „Ospaleček“ roku 1940.

SOk Pelhřimov. Dívčí škola.

Obr. č. 16. , 17. Divadelní představení „Červený květ“ roku 1942.

SOk Pelhřimov. Dívčí škola.

1.
Masarykovo náměstí ve městě Pelhřimov

2.
Masarykovo náměstí ve městě Pelhřimov

3.
Městská fara, kde dříve byla v 15. století škola

4.
Dnešní průmyslová škola, kam byla roku 1878 přestěhována dívčí škola.

5.

Budova dívčí školy po svém dokončení v roce 1899.

6.

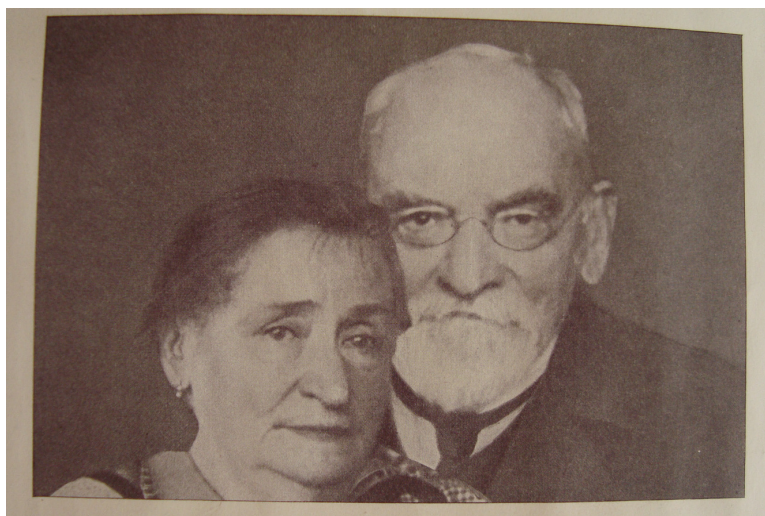
Budova bývalé dívčí školy, kde se dnes nachází Obchodní akademie

7.
Učitelský sbor dívčí školy v roce 1936.

8.
Učitelský sbor roku 1942.

9.
Marie a Josef Dobiášovi

10.
Marie Jelínková

11.
Karel Křivanec

12.

Slavnost výročí vzniku samostatné Československé republiky v roce 1936

13.

. Slavnost výročí vzniku samostatné Československé republiky v roce 1936

14.

Divadelní představení „Ospaleček“ roku 1940

15.

Divadelní představení „Ospaleček“ roku 1940

16.
Divadelní představení „Červený květ“ roku 1942

17.
Divadelní představení „Červený květ“ roku 1942

Resumé

The aim of this work is to sketch the development of girl's elementary school in a small city in the second half of 19th century and the first half of 20th century. We have several works, that deal with girl's education. Mostly However, these publications, which are mainly middle and higher girl's school.

This work discusses the general and middle girl's school in Pilgram. As first school was established general girl's school in 1854. Middle girl's school was opened in 1872. To this school over several years institutions were added that its administration were the girl's school. They were: an Urban nursing (opened 1901), Soup Institute (opened 1903) and the school of Family (opened 1920).

In this work is a brief summary of teachers and pupils, who were on this school. Between the most teachers of girl's school were Karel Křivanec, Josef Dobiáš a Marie Jelínková.

In 1899 teachers and students waited to see the new school building. Today it resides in the Business College.

On 16th June 1954 merged girl's and boy's schools in the eight-year high school. The first director of this school was named František Vopálenský.